

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Τι είναι Πιστωτικός κίνδυνος, ο ρόλος του στις πρόσφατες
χρηματοοικονομικές κρίσεις και η
εφαρμογή νέων μέτρων για τον περιορισμό του**

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ΜΕΛΙΤΑ ΧΑΡΙΤΟΥ

Περιεχόμενα:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
Περίληψη (στην Ελληνική).....	4
Περίληψη (στην Αγγλική).....	5
Εισαγωγή	
1.1 Πρόβλημα, σκοπός και θέση διατριβής.....	6
1.2 Μεθοδολογία.....	6
1.3 Παρουσίαση ενοτήτων	6
Κεφάλαιο 1: Δάνεια	
2.1 Τι αποτελεί δανειακή σύμβαση.....	8
2.2 Τα δύο είδη δανεισμού.....	9
Κεφάλαιο 2: Πιστωτικός κίνδυνος	
3.1 Κατηγορίες Τραπεζικών Κινδύνων.....	10
3.2 Τι είναι πιστωτικός κίνδυνος.....	10
3.3 Βασιλεία I και II.....	12
Κεφάλαιο 3: Υπολογισμός Πιστωτικού Κινδύνου	
4.1 Ανάγκη για υπολογισμό του πιστωτικού κινδύνου.....	14
4.2 Value at Risk και Capital at Risk (αξία σε κίνδυνο και κεφάλαιο σε κίνδυνο).....	14
4.3 Μέθοδοι μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου.....	15
4.4 Credit Scoring (Μοντέλα πιστοληπτικής διαβάθμισης δανειοληπτών).....	16
4.5 Μοντέλα πιστωτικού κινδύνου εξωτερικά συστήματα διαβάθμισης.....	18
4.6 Μοντέλα πιστωτικού κινδύνου εσωτερικής διαβάθμισης.....	19
4.7 Βασικά μοντέλα πιστοληπτικής διαβάθμισης.....	19
4.8 ICAP.....	21
4.9 Αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας σε κυπριακή τράπεζα.....	22
4.10 Προϋποθέσεις των συστημάτων και μοντέλων πιστωτικού κινδύνου.....	24
Κεφάλαιο 4: Διεθνείς Οίκοι Αξιολόγησης	
5.1 Εξωτερικοί Οργανισμοί Πιστοληπτικής Αξιολόγησης (Ε.Ο.Π.Α.).....	25
Κεφάλαιο 5: Διορθωτικές κινήσεις και νέο θεσμικό πλαίσιο	
6.1 Απόφαση Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας σχετικά με τους οργανισμούς.....	28
Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας	
6.2 Βασιλεία III και πιστωτικός κίνδυνος.....	29

Κεφάλαιο 6: Κεφάλαιο 6. Πιστωτικός κίνδυνος και οικονομικές κρίσεις των τελευταίων ετών

7.1 Πιστωτική κρίση στις Η.Π.Α.	31
7.2 Κούρεμα Κρατικών Ομολόγων στην Ελλάδα	31
7.3 Κύπρος 2013 και πιστωτική κρίση, περιγραφή των γεγονότων	32
7.4 Κατάρρευση της Κυπριακής οικονομίας και πιστωτικός κίνδυνος.....	32

Κεφάλαιο 7: Οι νέες διαδικασίες για τη χορήγηση πιστωτικών διευκολύνσεων από τις Τράπεζες

8.1 Νέα οδηγία Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου.....	35
8.2 Κώδικας συμπεριφοράς για το χειρισμό δανειοληπτών που αντιμετωπίζουν.....	37
οικονομικές δυσκολίες	
8.3 Κεντρικό αρχείο δανειοληπτών Άρτεμις.....	37

Κεφάλαιο 8: Μεταβολές στον τρόπο διαχείρισης χορηγήσεων σε Κυπριακή Τράπεζα

9.1 Μέθοδος έρευνας.....	42
9.2 Χρήση του Άρτεμις.....	42
9.2 Εναρμόνιση με το νέο κώδικα συμπεριφοράς.....	43

Κεφάλαιο 9: Συμπεράσματα.....

Βιβλιογραφία.....	47
--------------------------	-----------

Περίληψη.

Στόχος της παρούσας διπλωματικής είναι η εξέταση του πιστωτικού κινδύνου, των μεθόδων μέτρησης αυτού καθώς και η διερεύνηση των επιπτώσεων που έχει στις οικονομίες η λανθασμένη εκτίμησή του. Θα εξετάσουμε πως επηρέασε αυτό τα πρόσφατα οικονομικά γεγονότα.

Θα δούμε επίσης τις διορθωτικές κινήσεις και μεταβολές που δρομολογήθηκαν μετά από τα γεγονότα αυτά σε παγκόσμιο και τοπικό (Κυπριακή δημοκρατία) επίπεδο και θα διερευνήσουμε κατά πόσο αυτά εφαρμόζονται σε Κυπριακή Τράπεζα.

Εξετάστηκαν τα πρόσφατα ευρήματα και αποφάσεις του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, το σχετικό νέο κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής κεντρικής Τράπεζας αλλά και της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου.

Αναφορικά με τις επιταγές της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου για τη μείωση του πιστωτικού κινδύνου στις κυπριακές τράπεζες, έγινε επίσης και έλεγχος εφαρμογής των σε μια από τις κυπριακές τράπεζες.

Αρχικά θα εξετάσουμε σύντομα το τι σημαίνει δανεισμός, τι είναι πιστωτικός κίνδυνος τόσο για τα πιστωτικά ιδρύματα όσο και για τους επενδυτές.

Στη συνέχεια θα δούμε τους τρόπους αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας ιδιωτών, επιχειρήσεων και κρατών και θα εξετάσουμε τον τρόπο αξιολόγησης δανειοληπτών σε Κυπριακή τράπεζα.

Θα γνωρίσουμε τους οίκους αξιολόγησης, τον τρόπο λειτουργίας, τη χρησιμότητά τους αλλά και τις αδυναμίες τους όπως και το ρόλο που διατέλεσαν στην οικονομική κρίση.

Θα μελετήσουμε πως επηρέασε ο υπερδανεισμός αλλά και το κούρεμα των Ελληνικών κρατικών ομολόγων την κρίση του 2013 στην Κύπρο.

Αφότου διερευνήσουμε συνοπτικά τα σημεία του πλαισίου Βασιλεία II που σχετίζονται με τον πιστωτικό κίνδυνο, θα αναφερθούμε στις διορθωτικές κινήσεις που πραγματοποιήθηκαν με τη Βασιλεία III, τα νέα πλαίσια ελέγχου της Ευρωπαϊκής ένωσης, τους νέους κανονισμούς της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου περί ελέγχου πιστοληπτικής ικανότητας δανειοληπτών και του αρχείου Άρτεμις.

Θα ελεγχθεί η εφαρμογή των πιο πάνω από την Κυπριακή τράπεζα που χρησιμοποιήθηκε.

Η παρούσα διατριβή ολοκληρώνεται με τη διατύπωση συμπερασμάτων σχετικά με την επάρκεια των μέτρων που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση του προβλήματος, καθώς και κατά πόσο αυτά εφαρμόζονται από τα Κυπριακά Πιστωτικά Ιδρύματα.

Abstract.

The objective of this project is examining the credit risk assessing methods, and the investigation of the consequences of the incorrect assessment on the economies. We will examine how this has affected recent economic events.

We will also see the corrective actions and changes initiated after these events at global and local (Republic) level. We will also investigate whether the new framework is practiced by a Cyprus' bank.

We will examine recent findings and decisions of the European Parliament, the relevant new regulatory framework of the European Central Bank and the Central Bank of Cyprus.

In regard to the requirements of the Central Bank of Cyprus to mitigate credit risk in Cypriot banks also became and enforcement of one of the Cypriot banks.

We will initially examine the definition of loans and its categories and what credit risk is.

Following these, we will see various methods of credit risk assessment, how to evaluate the credit capacity of individuals, businesses and states and we will examine how borrowers are evaluated from a Cypriot bank.

The credit rating agencies will be examined, how they function, their usefulness and their weaknesses as well as the role they played in the recent economic crisis.

We will study how much the over-indebtedness and the haircut of Greek sovereign bonds affected the crisis of 2013 in Cyprus.

After briefly mentioning the points of the Basel II framework related to credit risk, we will refer to the corrective actions undertaken in Basel III, the new framework of the EU, the new regulations of the Central Bank's credit control on Cyprus borrowers and the Artemis Bank information system.

We will then monitor the implementation of the above by the Cyprus bank we investigated.

Finally, we will investigate the adequacy of the measures taken to control the crisis and to prevent similar events to occur.

Εισαγωγή

Πρόβλημα, σκοπός και θέση διατριβής

Η πρόσφατη οικονομική κρίση ανέδειξε και σε οικουμενικό αλλά και σε τοπικό επίπεδο το πρόβλημα που προκύπτει από τη μη σωστή διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου. Εξετάζοντας την κρίση του 2007-2008 στις Ηνωμένες Πολιτείες, η οποία και γρήγορα εξελίχθηκε σε παγκόσμια, και τα όσα διαδραματίστηκαν στην Κύπρο το 2013 συμπεραίνουμε ότι οι έλεγχοι και το διαρθρωτικό πλαίσιο με τα οποία ελέγχεται ο πιστωτικός κίνδυνος δε λειτουργούν όσο θα έπρεπε και άρα δεν επαρκούν. Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι το πρόβλημα στις Ηνωμένες Πολιτείες οφειλόταν στον υπερδανεισμό. Στην Ελλάδα, η βαθμολόγηση από τους οίκους αξιολόγησης μέχρι λίγο πριν από το κούρεμα ήταν όπως πανηγυρικά διαφάνηκε υπερβολικά θετική. Κατά ένα μεγάλο μέρος το πρόβλημα της Κύπρου είχε επίσης σχέση με τη λανθασμένη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου

Η διατριβή αυτή εξετάζει τον πιστωτικό κίνδυνο και τη διαβάθμισή του σε συνάρτηση με τα πιο πάνω γεγονότα με στόχο τη διερεύνηση του κατά πόσο έχουν γίνει απόπειρες διόρθωσης του προβλήματος ώστε να μην αντιμετωπίσουμε παρόμοιες καταστάσεις. Διανύουμε μια μακρά περίοδο ανακατατάξεων όπου διαπιστώνουμε ότι όντως πραγματοποιούνται απόπειρες ελέγχου και ίασης της κατάστασης τόσο σε παγκόσμιο, όσο και σε Ευρωπαϊκό και τοπικό επίπεδο. Είναι τα μέτρα αυτά επαρκή; Η Κύπρος και το τραπεζικό της σύστημα έχουν ανταποκριθεί καταλλήλως στα νέα δεδομένα και έχουν λάβει μέτρα ώστε να αποφευχθούν ανάλογα γεγονότα με αυτά του πρόσφατου παρελθόντος; Τα μέτρα αυτά ακολουθούνται από τα πιστωτικά ιδρύματα;

Εκτός από την εφαρμογή αυστηρότερων ελέγχων από και εγκαθιδρύσεων συγχρονοτέρων κανονιστικών πλαισίων τις αρμόδιες εποπτικές αρχές και από την απρόσκοπτη εφαρμογή των κανονισμών από τα πιστωτικά ιδρύματα, να καλλιεργηθεί και η «πιστωτική κουλτούρα» στους πολίτες, ώστε να πάψει ο υπερδανεισμός, και στα πιστωτικά ιδρύματα ώστε να ελαχιστοποιούνται οι απώλειες της πίστωσης με τη βέλτιστη ποιότητα παροχής χορηγήσεων σε συνάρτηση όμως με τις προτεραιότητες της διοίκησης του ιδρύματος.

Μεθοδολογία

Εξετάστηκε βιβλιογραφία, δημοσιεύσεις στον τύπο και στο διαδίκτυο σχετικά με τον πιστωτικό κίνδυνο, την κρίση των τελευταίων ετών και το νέο κανονιστικό πλαίσιο, διεθνές, ευρωπαϊκό και της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου. Έγινε επίσης έρευνα σε κυπριακή τράπεζα της διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου, της μεθόδου αξιολόγησής του, (Moody's Risk Advisor για εταιρείες και NCR για ιδιώτες κυρίως). Ελέγχθηκαν επίσης τα μέτρα που λήφθηκαν για τη

διόρθωση και βελτίωση του δανειακού της χαρτοφυλακίου. Εξετάστηκαν εγκύκλιοι, εγχειρίδια και οδηγίες της τράπεζας και πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με εργαζομένους των σχετικών τμημάτων του οργανισμού. Τέλος ελέγχθηκε η εφαρμογή των επιταγών των διεθνών οργανισμών σχετικά με τη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου και του νέου θεσμικού πλαισίου της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου.

Παρουσίαση ενοτήτων

Στο πρώτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε την έννοια και τα είδη δανείων. Αυτό θα μας βοηθήσει να αντιληφθούμε τι ακριβώς είναι ο πιστωτικός κίνδυνος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα μιλήσουμε για τον πιστωτικό κίνδυνο κυρίως στα πλαίσια του χρηματοπιστωτικού συστήματος και θα ορίσουμε την ακριβή έννοιά του. Θα μιλήσουμε επίσης για τους κανόνες των Βασιλεία I και Βασιλεία II.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα εξηγήσουμε γιατί είναι απαραίτητος ο υπολογισμός του πιστωτικού κινδύνου και θα αναλύσουμε τις μεθόδους μέτρησής του. Επίσης θα δούμε ποιές μεθόδους διαβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας δανειοληπτών χρησιμοποιεί η κυπριακή τράπεζα που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα. Τέλος θα μιλήσουμε για τις προϋποθέσεις των συστημάτων και μοντέλων μέτρησης πιστωτικού κινδύνου.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά στους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Εξηγούμε τι ακριβώς είναι, πώς λειτουργούν, και τις κλίμακες που χρησιμοποιούν. Τέλος εξετάζεται ο ρόλος τους στις πρόσφατες οικονομικές κρίσεις.

Το πέμπτο κεφάλαιο εξετάζει τις διορθωτικές κινήσεις και το νέο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Θα αναφερθούν οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής κεντρικής Τράπεζας σχετικά με τους οίκους αξιολόγησης και οι νέοι κανόνες του Βασιλεία III.

Στο κεφάλαιο έξι θα μιλήσουμε για την κρίση του 2013 στην Κύπρο. Θα δούμε τι προηγήθηκε, τι συνέβηκε τον Μάρτιο του 2013 και θα ελέγξουμε το ρόλο που έπαιξε ο πιστωτικός κίνδυνος και η άκρατη δανειοδότηση.

Στο κεφάλαιο επτά θα δούμε το νέο θεσμικό πλαίσιο της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου με τη «Νέα οδηγία Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου» και τον «Κώδικα συμπεριφοράς για το χειρισμό δανειοληπτών που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες» και θα αναφερθούμε στη δημιουργία και λειτουργία του κεντρικού αρχείου δανειοληπτών «Άρτεμις».

Το κεφάλαιο οκτώ εξετάζει τις μεταβολές στον τρόπο διαχείρισης των χορηγήσεων σε Κυπριακή Τράπεζα ώστε να ενσωματωθούν οι οδηγίες της Κεντρικής Τράπεζας στις διαδικασίες του ιδρύματος από τη μια και από την άλλη ώστε να προστατευθεί η ίδια η τράπεζα από τον αυξανόμενο πιστωτικό κίνδυνο.

Τέλος, θα ελέγξουμε κατά πόσο τα ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή της εργασίας έχουν απαντηθεί ικανοποιητικά.

Έχουν ληφθεί ικανοποιητικά μέτρα για αποφυγή ανάλογων οικονομικών κρίσεων; Τα μέτρα αυτά τηρούνται;

Κεφάλαιο 1. Δάνεια

Τι αποτελεί δανειακή σύμβαση

Δάνειο ονομάζουμε τις ειδικές διμερείς συμβάσεις όπου κατά τη σύναψή τους μεταβιβάζεται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα η κυριότητα χρημάτων ή άλλων αντικαταστατών πραγμάτων, με την υποχρέωση της μετέπειτα επιστροφής τους. Είναι λοιπόν η σύμβαση, κατά την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους (δανειστής) μεταβιβάζει στον άλλο συμβαλλόμενο (οφειλέτη) χρήματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα, ο, δε οφειλέτης υποχρεούται να τα επιστρέψει στον δανειστή σε ορισμένο χρονικό διάστημα.

Η δανειακή σύμβαση από νομικής άποψης είναι ετεροβαρής σύμβαση, ενοχική και διαρκής. Η δε συνολογήσή της προκειμένου να είναι έγκυρη θα πρέπει τόσο τα συμβαλλόμενα μέρη όσο και το αντικείμενο αυτής να πληρούν όλες τις προϋποθέσεις σύναψης δικαιοπραξίας.¹

Πρόκειται για την παροχή κεφαλαίου από μία πηγή (η οποία μπορεί να είναι είτε ένα φυσικό πρόσωπο είτε ένα νομικό) σε κάποιον ενδιαφερόμενο, ο οποίος και είναι υποχρεωμένος να επιστρέψει το ποσό/προϊόν μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα που έχει προκαθορισθεί και υπό ένα συγκεκριμένο τόκο.

Σε ένα δάνειο, ο δανειολήπτης λαμβάνει ή δανείζεται αρχικά ένα χρηματικό ποσό από το δανειστή και είναι υποχρεωμένος να εξοφλήσει ή να επιστρέψει ένα ίσο ποσό χρημάτων στο δανειστή σε μεταγενέστερο χρόνο.

Συνήθως, τα χρήματα επιστρέφονται σε τακτικές δόσεις, ή μερικές πληρωμές, όπου κάθε δόση είναι το ίδιο ποσό.

Το δάνειο παρέχεται γενικά με κάποιο κόστος, το οποίο είναι ουσιαστικά ο τόκος για το χρέος, που λειτουργεί ως κίνητρο για τον δανειστή προκειμένου να δώσει το δάνειο. Σε ένα νομικό δάνειο, κάθε μία από αυτές τις υποχρεώσεις και τους περιορισμούς επιβάλλονται από μία σύμβαση ή ένα συμβόλαιο, τα οποία μπορούν επίσης να συμπεριλαμβάνουν και πρόσθετους περιορισμούς για το δανειολήπτη.

Ένα από τα κύρια καθήκοντα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων είναι και η λειτουργία τους ως προμηθευτές δανείων. Για τα υπόλοιπα θεσμικά όργανα ωστόσο, η έκδοση και η έγκριση ενός δανείου, όπως τα ομόλογα, είναι μία τυπική πηγή χρηματοδότησης.

1. <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%BF>

Τα δάνεια μπορεί να είναι είτε ασφαλή, όπου ο δανειστής προστατεύεται ώστε να λάβει όλο το ποσό που έχει δανείσει, ή επισφαλής στα οποία ο δανειζόμενος μπορεί και να μην εξοφλήσει το δάνειο. Παράλληλα, ανάλογα με την χρήση και τη φύση του προσώπου που δανείζεται, τα δάνεια χωρίζονται σε δάνεια ιδιωτικής χρήσης και δάνεια επαγγελματικής χρήσης. Ωστόσο, υπάρχουν και τα κρατικά δάνεια, που περιλαμβάνουν δανεισμούς μεταξύ κρατών αλλά και άλλες περιπτώσεις που περιλαμβάνουν την ανάμιξη του κράτους.

Ο πλέον σημαντικός παράγοντας στην προσφορά δανειακών κεφαλαίων είναι το ύψος του επιτοκίου. Έχοντας σταθερούς τους υπόλοιπους παράγοντες που αφορούν στην προσφορά δανειακών κεφαλαίων, διαθέσιμο εισόδημα, εθνικό εισόδημα, φορολογικοί συντελεστές, όσο μεγαλύτερο είναι το προσφερόμενο επιτόκιο, τόσο υψηλότερη η προσφορά των δανειακών κεφαλαίων. Η ζήτηση από την άλλη είναι αντιστρόφως ανάλογη του ύψους του προσφερόμενου επιτοκίου. Όσο αυτό αυξάνεται, τόσο μειώνεται η ζήτηση για δάνεια.

Τα δύο είδη δανεισμού

Η αποταμίευση μετασχηματίζεται σε δανειακό κεφάλαιο διαμέσου των χρηματοπιστωτικών αγορών με τρόπο είτε άμεσο είτε έμμεσο.²

Στον άμεσο τρόπο μεταξύ του δανειστή και του δανειζόμενου δεν παρεμβάλλεται κάποιος ενδιάμεσος. Μέσα άμεσου δανεισμού είναι τα ομόλογα, οι κοινές και προνομιούχες μετοχές, οι μετατρέψιμες ομολογίες κ.α. Όλα τα πιο πάνω προϊόντα (είτε εταιρικά είτε κρατικά) βαθμολογούνται από τους Οργανισμούς Πιστοληπτικής Αξιολόγησης, οι οποίοι εκτιμούν τον πιστωτικό κίνδυνο (Κίνδυνος Πτώχευσης) των εκδοτών των ομολόγων όπως κυβερνήσεων, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων και γενικά των εκδοτών χρεογράφων σταθερού εισοδήματος ώστε ο επενδυτής να γνωρίζει το ρίσκο που αναλαμβάνει.

Στον έμμεσο τρόπο παρεμβάλλεται κάποιος ενδιάμεσος χρηματοπιστωτικός φορέας (κυρίως τα τραπεζικά ιδρύματα) μεταξύ δανειστή και δανειζόμενου. Οι τράπεζες διευκολύνουν τη μετακύλιση των αποταμιεύσεων σε αυτούς που έχουν ανάγκη κεφαλαίων υπό τη μορφή δανείων. Ο λόγος αποταμιεύσεων/δανείων ορίζεται από τη Βασιλεία I και Βασιλεία II, καθώς και από τη δημοσιονομική πολιτική του κάθε κράτους και φυσικά από την εκάστοτε διακυβέρνηση του κάθε πιστωτικού ιδρύματος.

² Κ. Ζοπουνίδης, Χρ. Λεμονάκης, Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου, Εκδόσεις Κλειδάριθμός, Αθήνα 2009

Κεφάλαιο 2. Πιστωτικός Κίνδυνος

Κατηγορίες Τραπεζικών Κινδύνων

Οι τραπεζικοί κίνδυνοι κατανέμονται σε τρεις κυρίως κατηγορίες:

- Ο πιστωτικός κίνδυνος
- Ο κίνδυνος αγοράς
- Οι λειτουργικοί κίνδυνοι

Οι κίνδυνοι αγοράς επηρεάζουν την αξία χαρτοφυλακίου των δανείων του πιστωτικού ιδρύματος και την αξία του χαρτοφυλακίου των συναλλαγών της. Σχετίζονται με το μέγεθος της μεταβολής των τιμών των διαφόρων περιουσιακών στοιχείων. Οι παράμετροι που μεταβαλλόμενοι επηρεάζουν την αποτίμηση του κινδύνου αγοράς είναι τα επιτόκια, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες, οι χρηματιστηριακοί δείκτες, η ρευστότητα της αγοράς.³

Οι λειτουργικοί κίνδυνοι σχετίζονται με την κακή λειτουργία των πληροφοριακών συστημάτων των εσωτερικών κανόνων διαχείρισης κινδύνου και των συστημάτων reporting.

Σε αυτή την εργασία θα ασχοληθούμε με τον πιστωτικό κίνδυνο των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Τι είναι ο πιστωτικός κίνδυνος

Πιστωτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος απώλειας μιας χρηματικής αμοιβής ενός επενδυτή, που οφείλεται στην αδυναμία ενός δανειστή να αποπληρώσει ένα δάνειο ή να εκπληρώσει μία συμβατική υποχρέωσή του.

Ο πιστωτικός κίνδυνος είναι στενά συνδεδεμένος με την αναμενόμενη απόδοση μιας επένδυσης. Όσο υψηλότερος είναι ο αντιληπτός πιστωτικός κίνδυνος, τόσο υψηλότερα θα είναι και τα επιτόκια.

Οι επενδυτές αντισταθμίζουν τον πιστωτικό κίνδυνο μέσω της απαίτησης καταβολής τόκων από την μεριά του οφειλέτη.

Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι επενδυτές είναι οι ακόλουθοι:

- Απώλεια κεφαλαίων
- Μη καταβολή τόκων
- Αυξημένο εισπρακτικό κόστος
- Μειωμένες ταμειακές ροές

³ Κ. Συριόπουλος, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου, ΕΑΠ, Πάτρα 2000

Ο πιστωτικός κίνδυνος αφορά κυρίως τους τραπεζικούς οργανισμούς. Είναι εν συντομία ο κίνδυνος που διατρέχει το πιστωτικό ίδρυμα από την αθέτηση των υποχρεώσεων των δανειζομένων. Σχετίζεται με την πιστοληπτική ικανότητα των πιστούχων της. Οι ζημιές τις οποίες μπορεί να υποστεί η τράπεζα είναι σημαντικές, με πιθανές ζημιές, επιδείνωση των οικονομικών μεγεθών του οργανισμού και με τον κίνδυνο, κάτω από προϋποθέσεις, ακόμα και της ίδιας της κατάρρευσης να ελοχεύει.

Μελετώντας την πιθανότητα διαγραφής ενός δανείου από τον ισολογισμό μιας τράπεζας, επισημαίνουμε ότι αυτό είναι συνάρτηση των ακόλουθων:

- Του τρόπου αποπληρωμής του δανείου. Ο κίνδυνος αυξάνεται στα δάνεια σταδιακής εκταμίευσης και μειώνεται στα δάνεια με ανοικτό λογαριασμό. Ο μικρότερος κίνδυνος παρουσιάζεται στα τοκοχρεολυτικά δάνεια.
- Της χρηματοοικονομικής κατάστασης του δανειολήπτη η οποία επηρεάζει βεβαίως την ικανότητά του να αποπληρώσει τους τόκους και δόσεις του δανείου. Η χρηματοοικονομική κατάσταση διαβαθμίζεται από την τράπεζα με βάση ορισμένα ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια. Τα στοιχεία αυτά ελέγχονται από τη δομή του ισολογισμού και το ιστορικό της επιχείρησης, το επίπεδο της διοίκησης και τις προοπτικές του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται. Αν μιλάμε για ιδιώτες, ως κριτήρια λαμβάνονται υπόψη τα έσοδα του δανειζομένου, οι λοιπές του υποχρεώσεις, τα περιουσιακά του στοιχεία κα.
- Της διάρκειας του δανείου. Δάνεια με μακροπρόθεσμη διάρκεια ενέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο καθώς υπάρχει πάντα η πιθανότητα αλλαγής της αξιολόγησης του πελάτη.
- Της ποιότητας των εξασφαλίσεων. Από αυτή εξαρτάται το ποσοστό του δανείου που η τράπεζα θα εξασφαλίσει σε περίπτωση μη δυνατότητας αποπληρωμής.⁴

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι ο πιστωτικός κίνδυνος αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή για τη φερεγγυότητα των τραπεζών. Οι πλείστες χρεοκοπίες έχουν συνδεθεί με τα προβλήματα που δημιουργούν στον ισολογισμό των τραπεζών οι ζημιές από επισφαλείς απαιτήσεις μειώνοντας την κερδοφορία και τα αποθεματικά της τράπεζας. Αυτό έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην πιστοληπτική ικανότητα και το κόστος δανεισμού βεβαίως του ιδρύματος.

Αυτό οδήγησε τις εποπτικές αρχές των τραπεζικών συστημάτων στην καθιέρωση αποδεκτών κανόνων ελέγχου των κινδύνων των τραπεζικών χαρτοφυλακίων χορηγήσεων.

⁴ Κ. Ζοπουνίδης, Χρ. Λεμονάκης, Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου, Εκδόσεις Κλειδάριθμός, Αθήνα 2009

Βασιλεία I και II

Το πρώτο σύνολο προτάσεων με τη συμφωνία της Βασιλείας του 1988 εισήγαγε την έννοια της ελάχιστης κεφαλαιακής απαίτησης των τραπεζών έναντι του πιστωτικού κινδύνου. Το 1993 η Επιτροπή της Βασιλείας εισήγαγε τα εξής: Επάρκεια κεφαλαίων 8% των σταθμισμένων, ως προς τον κίνδυνο, στοιχείων του ενεργητικού της. Σε περίπτωση που αυτό δεν ισχύει, η τράπεζα πρέπει να προβεί σε αναδιάρθρωση των κεφαλαίων της ώστε το ποσοστό να επιτευχθεί. Αν αυτό δεν καταστεί εφικτό, η εποπτική αρχή μπορεί να πουλήσει την τράπεζα.

Η Επιτροπή της Βασιλείας αναγνώρισε ότι η Βασιλεία I είναι πλέον παρωχημένη και έτσι προχώρησε σε αναθεώρηση το 1999. Το νέο πλαίσιο είναι γνωστό ως Βασιλεία II. Η πρόταση αφορά σε τρεις πυλώνες που επιτρέπουν στις τράπεζες και τις εποπτικές αρχές να αξιολογούν ορθότερα τους κινδύνους που αντιμετωπίζονται.

- Τις μεθόδους προσδιορισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι των κινδύνων που τα πιστωτικά ιδρύματα κατά κανόνα αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο της άσκησης των δραστηριοτήτων τους και καθιερώνονται κεφαλαιακές απαιτήσεις και για το λειτουργικό κίνδυνο (Πυλώνας 1).
- Τις αρχές, τα κριτήρια και τη διαδικασία με την οποία καταρχάς τα ίδια τα πιστωτικά ιδρύματα και κατ' ακολουθία η εποπτική αρχή (Τράπεζα της Ελλάδος) αξιολογούν την επάρκεια των κεφαλαίων και των συστημάτων διαχείρισης κινδύνων κάθε πιστωτικού ιδρύματος χωριστά, σε σχέση με τους πάσης φύσεως κινδύνους στους οποίους αυτό εκτίθεται ή ενδέχεται να εκτεθεί, πέραν από εκείνους που αντιμετωπίζονται στον Πυλώνα 1 (Πυλώνας 2).
- Τις υποχρεώσεις δημοσιοποίησης στοιχείων για ενίσχυση της διαφάνειας και της πειθαρχίας της αγοράς με την παροχή στους ενδιαφερόμενους της δυνατότητας σύγκρισης τόσο της πολιτικής για τη διαχείριση κινδύνων, της κεφαλαιακής και οργανωτικής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων, παρέχοντας έτσι κίνητρο για την βελτίωσή τους, όσο και των μεθόδων και πρακτικών που εφαρμόζουν οι εποπτικές αρχές (Πυλώνας 3).⁵

⁵ <http://www.bankofgreece.gr/pages/el/supervision/legal/creditinstitutions/supervisionrules/capitaladequacy.aspx>

Η Βασιλεία II, αποτέλεσε μια νέα οδό συνδέοντας την έννοια του κινδύνου με την έννοια της απόδοσης. Επιδιώκει να ωθήσει τη συμπεριφορά των τραπεζών ώστε να συμβαδίζει με τους στόχους της εποπτικής αρχής. Σκοπός της εποπτικής αρχής είναι η εύρυθμη λειτουργία του συστήματος και η προστασία των καταθετών.

Εδώ αξίζει να αναφερθούν οι τεχνικές μείωσης του πιστωτικού κινδύνου σύμφωνα με τη Βασιλεία II. Έχουμε τη Χρηματοδοτούμενη πιστωτική προστασία όπου η τράπεζα μπορεί να προβεί σε ρευστοποίηση, κατάσχεση κλ. των περιουσιακών στοιχείων του αντισυμβαλλομένου σε περίπτωση αθέτησης των υποχρεώσεών του και τη μη χρηματοδοτούμενη πιστωτική προστασία όπου η μείωση του πιστωτικού κινδύνου πραγματοποιείται μέσω των εγγυήσεων τρίτων. Ως εγγυητές αναγνωρίζονται οι κεντρικές κυβερνήσεις, οι κεντρικές τράπεζες, οι περιφερειακές κυβερνήσεις ή τοπικές αρχές, τα πιστωτικά ιδρύματα κα.

Κεφάλαιο 3. Υπολογισμός Πιστωτικού Κινδύνου

Ορισμός του “Credit Rating”

Η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας είναι ο υπολογισμός της δυνατότητας ενός δανειολήπτη να καλύψει τις υποχρεώσεις του είτε συνολικά, είτε σε συνάρτηση με μια συγκεκριμένη χορήγηση ή οικονομική υποχρέωση. Η αξιολόγηση αυτή μπορεί να αφορά είτε ένα φυσικό πρόσωπο που επιζητά να δανειστεί χρήματα, σε ένα οργανισμό, μια εταιρεία ή και σε κυβερνήσεις. Η αξιολόγηση και κατηγοριοποίηση αυτή για τις εταιρείες και τις κυβερνήσεις πραγματοποιείται συνήθως από τους οίκους αξιολόγησης τους οποίους θα εξετάσουμε πιο κάτω. Αυτές οι αξιολογήσεις πληρώνονται από τον φορέα που επιθυμεί την αξιολόγηση. Για τους ιδιώτες, η αξιολόγηση γίνεται συνήθως από εσωτερικούς μηχανισμούς των πιστωτικών ιδρυμάτων με τη βοήθεια αρχείων πίστης και δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς όπως ο «Τειρεσίας» στην Ελλάδα και τα «Άρτεμις» και «Αίαντας» στην Κύπρο. Ο δανειολήπτης επιθυμεί να αξιολογηθεί με τον καλύτερο δυνατό βαθμό καθώς αυτό έχει άμεση επίπτωση στο επιτόκιο που θα λάβει, ενώ ο αξιολογητής θα πρέπει να έχει μια ισορροπημένη και αντικειμενική οπτική γωνία της οικονομικής κατάστασης του δανειολήπτη και της ικανότητάς του να αποπληρώσει τις υποχρεώσεις του.

Ανάγκη για υπολογισμό του πιστωτικού κινδύνου

Το προβληματικό σημείο για τα πιστωτικά ιδρύματα, όπως και για κάθε επενδυτή άλλωστε, είναι ο υπολογισμός του πιστωτικού κινδύνου.

Κατά την άποψη των αξιολογητών της πιστοληπτικής ικανότητας, μια υψηλή αξιολόγηση καταδεικνύει χαμηλή δυνατότητα μη αποπληρωμής των υποχρεώσεων. Αντιθέτως μια χαμηλή αξιολόγηση, καταδεικνύει υψηλή πιθανότητα μη δυνατότητας αποπληρωμής. Είναι λοιπόν απολύτως απαραίτητη η διαβάθμιση του πιστωτικού κινδύνου ώστε να αξιολογούνται σωστά οι επενδύσεις, να εξετάζονται αντικειμενικά οι αιτήσεις για χορηγήσεις από τα πιστωτικά ιδρύματα αλλά και για την προστασία του ίδιου του δανειολήπτη ώστε να μην αναλαμβάνει υποχρεώσεις τις οποίες δε θα κατορθώσει να φέρει εις πέρας.

Value at Risk και Capital at Risk (αξία σε κίνδυνο και κεφάλαιο σε κίνδυνο)

Η μεθοδολογία ανάπτυξης των υποδειγμάτων μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου είναι ακόμα υπό διαμόρφωση, αν και στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν εμφανιστεί ολοκληρωμένα υποδείγματα τα τελευταία χρόνια.

Η συνεχής ανάπτυξη της δευτερογενούς αγοράς τραπεζικών δανείων στις ΗΠΑ (βλ. γεγονότα 2007-2008), η εμφάνιση νέων πιστωτικών προϊόντων και η αύξηση της ανάγκης για αποτελεσματική τιμολόγησή τους με συγκέντρωση αναγκαίων πληροφοριών, καθιστά τη μεθοδολογία VAR (Value at Risk, Αξία σε Κίνδυνο) ως την πλέον κατάλληλη.

Χωρίς λοιπόν την διαβάθμιση των κινδύνων δεν είναι εφικτός ο ορισμός στόχων για τις αναμενόμενες εισροές, ούτε να προσδιοριστούν τα όρια ου κινδύνου. Σήμερα οι τεχνικές και μέθοδοι μέτρησης του κινδύνου αναφέρονται ως Αξία σε κίνδυνο (VaR) και κεφάλαιο σε κίνδυνο (CaR).

VaR είναι η μέγιστη ζημιά σε δεδομένο χρονικό διάστημα και για δεδομένο επίπεδο εμπιστοσύνης. Όσο πιο χαμηλό είναι αυτό, τόσο υψηλότερη είναι η τιμή VaR.

Π.χ. : Αν η VaR είναι 100 και το επίπεδο εμπιστοσύνης έχει οριστεί στο 95%, τότε η πιθανότητα ύπαρξης ζημιάς άνω του 100 είναι 5%.

CaR είναι το απαραίτητο κεφάλαιο για δεδομένο επίπεδο εμπιστοσύνης, ώστε να απορροφηθούν πιθανές ζημιές ολόκληρου του χαρτοφυλακίου.

Π.χ. : Αν CaR είναι 100 σε επίπεδο εμπιστοσύνης 1%, τότε οι ζημιές δε θα ξεπεράσουν το 100, στο 99% τουλάχιστο των περιπτώσεων. Όσο υψηλότερη είναι η τιμή αυτή, τόσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο εμπιστοσύνης.

Μέθοδοι μέτρησης του Πιστωτικού Κινδύνου

Οι βασικές μέθοδοι μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου είναι οι εξής:

- Η μέθοδος credit scoring που χρησιμοποιείται για τις χρηματοδοτήσεις ιδιωτών, επαγγελματιών και μικρών επιχειρήσεων. Περιλαμβάνει πρόγραμμα αξιολόγησης όπου εισάγονται στοιχεία από τον αξιολογητή ώστε να βαθμολογηθεί και καταταγεί ο αντισυμβαλλόμενος σε ορισμένη κατηγορία πιστωτικού κινδύνου. Στο σύστημα του συστήματος βαθμολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας (credit scoring) η πληροφόρηση τυποποιείται ώστε να ομαλοποιείται η διαδικασία της πιστοδοτικής έγκρισης. Η μέθοδος αυτή αν και είναι ταχεία, υστερεί στην ακρίβεια της μέτρησης.
- Η μέθοδος credit rating για τη χρηματοδότηση μεγάλων επιχειρήσεων ή τοποθετήσεις σε τίτλους επιχειρήσεων. Η μέθοδος αυτή πραγματοποιεί αξιολόγηση από εξειδικευμένα στελέχη με βάση την εμπειρία, τη γνώση και τη συνεχή παρακολούθηση του αντισυμβαλλόμενου και συνεπώς ενέχει υποκειμενική κρίση. Καταλήγουμε λοιπόν σε ακριβέστερες μετρήσεις.⁶

⁶Κ. Ζοπουνίδης, Χρ. Λεμονάκης, Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2009

Η μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου απαιτεί συνεχή στατιστική παρακολούθησή του. Οι δανειολήπτες που καθυστερούν στην αποπληρωμή πέρα από προκαθορισμένα χρονικά διαστήματα πρέπει να καταγράφονται ώστε να υπολογίζεται σωστά το στατιστικό μέγεθος της πιθανότητας αθέτησης (σύμφωνα και με τη νέα οδηγία της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου «Η της Διαχείρισης Καθυστερήσεων Οδηγία του 2013» και με την αναβάθμισή της το 2015).

Για την αξιολόγηση των δανειοληπτών συνδυάζεται η ανάλυση από τον εισηγητή της τράπεζας και τα αρμόδια εγκριτικά τμήματα και η εφαρμογή αυτοματοποιημένου συστήματος βαθμολόγησης.

Για το πρώτο μέρος αξιολογούνται τα εξής: ο χαρακτήρας του δανειολήπτη, η επιχειρηματική του δραστηριότητα, το συνολικό κεφάλαιο που έχει στη διάθεσή του, οι οικονομικές συνθήκες, η συνολική δανειακή επιβάρυνσή του, η ύπαρξη άλλων εγγυήσεων, η φήμη του στην αγορά, οι ενοχικές και εμπράγματος διασφαλίσεις, η πιθανή προγενέστερη συναλλακτική τάξη του, η οικονομική κατάσταση του κλάδου σε περίπτωση επιχείρησης.

Για τις επιχειρήσεις ειδικά ελέγχονται επίσης τα εξής: Ο προσδιορισμός της πιστωτικής ανάγκης ώστε να καλύπτονται ανάγκες που έχουν σχέση με τη δραστηριότητα της επιχείρησης, η ανάλυση των συνθηκών της αγοράς ώστε να εκτιμάται σωστά η μελλοντική πορεία της επιχείρησης, η πιστοληπτική ικανότητά της εξετάζοντας τη φήμη της, την επιχειρηματική δράση των διοικούντων, το ιστορικό, την εξέλιξη των πωλήσεων των αποσβέσεων, του τελικού αποτελέσματος κλ. Τέλος πρέπει να εξετάζονται ενδελεχώς οι χρηματοοικονομικοί δείκτες τόσο επιμέρους όσο και σε συνδυασμούς.

Για να εγκριθεί ένα αίτημα δανείου πρέπει να συντρέχουν οι εξής παράγοντες:

- Η τρέχουσα πιστοληπτική ικανότητα του αιτητή πρέπει να είναι ικανοποιητική. Σημαίνει τη δυνατότητα του αντικλήτου να αποπληρώσει κεφάλαιο και τόκο μέσα στο ορισμένο προσυμφωνημένο χρονικό όριο.
- Ο εκτιμώμενος πιστωτικός κίνδυνος πρέπει να βρίσκεται στο αποδεκτό επίπεδο ανάληψης της τράπεζας
- Ο πελάτης πρέπει να διαθέτει διασφαλίσεις ικανές για την εξασφάλιση της πίστωσης.

Credit Scoring (Μοντέλα πιστοληπτικής διαβάθμισης δανειοληπτών)

Στο σημείο αυτό θα εξετάσουμε διάφορα μοντέλα εκτίμησης υπολογισμού της πιστοληπτικής διαβάθμισης δανειοληπτών.

Τεχνικές εκτίμησης για την ανάπτυξη των σχετικών μοντέλων είναι οι εξής:

Η Γραμμική ανάλυση (linear discriminant analysis) η οποία αναπαρίσταται από τη σχέση:

$$Z = W_0 + W_1X_1 + W_2X_2 + \dots + W_nX_n$$

Όπου w_0 είναι ο σταθερός όρος, x_1, x_2, \dots, x_n είναι οι ανεξάρτητες μεταβλητές που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά που μελετώνται (χρηματοοικονομικοί δείκτες) και w_1, w_2, \dots, w_n είναι οι συντελεστές των χαρακτηριστικών x για τις n επιχειρήσεις. Το υπόδειγμα αυτό χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τον Altman ο οποίος ανέπτυξε το Z-Score Model για την κατάταξη των επιχειρήσεων σε υγιείς και πεπρωχευμένες.⁷

Οικονομετρικές τεχνικές: 1. το γραμμικό υπόδειγμα πιθανότητας το οποίο βασίζεται στη λογιστική συνάρτηση, 2. το κανονικό υπόδειγμα πιθανότητας. 2. το λογιστικό υπόδειγμα πιθανότητας το οποίο αναπαρίσταται από την ακόλουθη σχέση: $F(\alpha + \beta X_i) = 1 / (1 + e^{-\alpha - \beta X_i})$

Οι πιο πάνω τεχνικές αποτελούν τον «παραδοσιακό» τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος. Νεώτερες τεχνικές έχουν όμως αναπτυχθεί τελευταία, περισσότερο ευέλικτες καθώς δεν υπόκεινται στις περιοριστικές στατιστικές υποθέσεις των παλαιότερων. Κάποιες από αυτές είναι:

Νευρωνικά Δίκτυα ή Τεχνητά Νευρωνικά Δίκτυα.

Η τεχνική αυτή αναπτύχθηκε από ερευνητές του χώρου της τεχνητής νοημοσύνης. Γίνεται απόπειρα προσομοίωσης του τρόπου λειτουργίας του ανθρώπινου εγκεφάλου όταν αυτός επεξεργάζεται ερεθίσματα τα οποία λαμβάνει μέσω των αισθητήρων του σώματος.

Μηχανική Μάθηση.

Σε αυτή την τεχνική χρησιμοποιούνται μηχανισμοί όπως αυτοί των δέντρων απόφασης.

Το δέντρο διαμορφώνεται βασιζόμενο σε συγκεκριμένους κανόνες που οδηγούν στη συνέχεια στην ταξινόμηση των πιστούχων. Κάθε κόμβος του δέντρου περιλαμβάνει τα κριτήρια αξιολόγησης τα οποία ελέγχονται από τις συνθήκες που βρίσκονται στα κλαδιά του δέντρου, ενώ στα φύλλα του βρίσκονται οι κατηγορίες ταξινόμησης.

Η μέθοδος CART (δέντρα Ταξινόμησης και Παλινδρόμησης) βασίζεται στους αλγόριθμους αναδρομικής διαφοροποίησης.

Τα έμπειρα συστήματα.

Είναι το πιο γνωστό πεδίο εφαρμογής της τεχνητής νοημοσύνης. Είναι ένα αλληλεπιδραστικό πρόγραμμα το οποίο χρησιμοποιεί βάσεις γνώσης για να συμβουλευσει στην επίλυση προβλημάτων.

7 . Ζοπουνίδης, Χρ. Λεμονάκης, Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2009

Ασαφής Λογική

Θεωρία που αναπτύχθηκε από τον Zadeh, παρέχει τα κατάλληλα μέσα για τη μοντελοποίηση, αναπαράσταση και αντιμετώπιση προβλημάτων λήψης αποφάσεων τα οποία εμπεριέχουν κάποιο βαθμό ασάφειας.

Η πολυκριτήρια ανάλυση

Εδώ τα στάδια που χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη ενός μοντέλου είναι ο καθορισμός του αντικειμένου της απόφασης, ο καθορισμός μιας συνεπούς οικογένειας κριτηρίων, η ανάπτυξη του υποδείγματος σύνθεσης κριτηρίων και η υποστήριξη της απόφασης. Για να καταστεί εφικτή η υποστήριξη αποφάσεων που αφορούν στα προβλήματα της ταξινόμησης επιχειρήσεων σε συνεπείς ή μη, των δανειοληπτών ως προς την πιθανότητα αθέτησης και των λοιπών προσδιοριστικών παραμέτρων χρησιμοποιείται μια από τις επιμέρους πολυκριτήριες προσεγγίσεις όπως ο πολυκριτήριος μαθηματικός προγραμματισμός, η πολυκριτήρια θεωρία χρησιμότητας, η θεωρία των σχέσεων υπεροχής κλ.

Μηχανές διανυσμάτων υποστήριξης.

Αντικείμενο της μεθόδου είναι η δημιουργία μιας βέλτιστης γραμμικής διαχωριστικής υπερεπιφάνειας.

Μοντέλα πιστωτικού κινδύνου εξωτερικά συστήματα διαβάθμισης

Η παραδοσιακή προσέγγιση χρησιμοποιεί τη στατιστική ανάλυση. Στην προσέγγιση αυτή περιλαμβάνονται τα μοντέλα που βασίζονται σε έμπειρα συστήματα, στα συστήματα κατάταξης και στα μοντέλα βαθμολόγησης ή διαβάθμισης ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο.

Χρησιμοποιούνται τρεις τύποι στατιστικών αναλύσεων πιστωτικής διαβάθμισης: η λογιστική παλινδρόμηση, η διακριτική ανάλυση και τα νευρωνικά δίκτυα.

Η μοντέρνα προσέγγιση στα συστήματα διαβάθμισης πιστοληπτικής ικανότητας διακρίνεται σε δύο προσεγγίσεις. Στην προσέγγιση της θεωρίας των δικαιωμάτων με τα δομικά υποδείγματα που βασίζεται στο μοντέλο που ανέπτυξε το 1974 ο Merton και στην προσέγγιση των μοντέλων έντασης που βασίζεται στις εργασίες του 1995 των Jarrow και Turnbull και στους Duffie και Singleton (1998, 1999).

Μοντέλα RAROC (Risk Adjusted Return on Capital)

Τα περισσότερα πιστωτικά ιδρύματα έχουν αναπτύξει σήμερα τέτοια μοντέλα για την εκτίμηση της αποδοτικότητας των δραστηριοτήτων τους συμπεριλαμβανομένου και του δανεισμού τους.

Η προσέγγιση αυτή είναι ένας δείκτης επιχειρηματικής μονάδας στον οποίο ο αριθμητής είναι κάποιο μέτρο προσαρμοσμένου εισοδήματος είτε μελλοντικής είτε προηγούμενης περιόδου. Ο παρονομαστής είναι ένα μέτρο της μη αναμενόμενης ζημιάς ή του οικονομικού κεφαλαίου στον κίνδυνο (VaR) ως αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας. Ο δείκτης αυτός είναι προβληματικός καθώς αντιμετωπίζεται δυσκολία στην εκτίμηση της μέγιστης μεταβολής της απόδοσης (premium) του πιστωτικού κινδύνου ενός δανείου για την επόμενη χρονική διάρκεια.

Μοντέλα πιστωτικού κινδύνου εσωτερικής διαβάθμισης

Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται τα υποδείγματα που έχουν αναπτύξει και χρησιμοποιούν τα πιστωτικά ιδρύματα για τη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου και των παραμέτρων του. Τα εσωτερικά αυτά συστήματα ενισχύουν την αποτελεσματικότερη μέτρηση και διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου και ικανοποιούν την προσέγγιση των εσωτερικών διαβαθμίσεων του Βασιλεία II.

Τα συστήματα αυτά μπορούν να είναι μονοδιάστατα, όπου η χορήγηση καταχωρείται σε συγκεκριμένη βαθμίδα βάσει της πιθανότητας αθέτησης ή μπορούν να είναι δυσδιάστατα όπου η πιθανότητα αθέτησης του κάθε δανειολήπτη εκτιμάται ανεξάρτητα από την ποσοστιαία ζημιά σε περίπτωση αθέτησης.

Βασικά μοντέλα πιστοληπτικής διαβάθμισης

Το credit scoring για τη λειτουργία ενός πιστωτικού ιδρύματος είναι ένα ισχυρό εργαλείο αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας. Υπολογίζει το επίπεδο του κινδύνου μειώνοντας αυξάνοντας την αντικειμενική κρίση. Επιτυγχάνεται έτσι από τις τράπεζες η μείωση του κινδύνου των χορηγήσεων και η ελαχιστοποίηση της πιθανότητας ανάληψης επισφαλών πιστώσεων. Έτσι ελαττώνονται και οι κεφαλαιακές απαιτήσεις σε σχέση με το σύνολο των αναλαμβανόμενων πιστοδοτήσεων του.

Πώς λειτουργεί το credit scoring: συλλέγονται πληροφορίες παλαιότερων δανειοδοτήσεων του πελάτη και η παρούσα χρηματοοικονομική του κατάσταση. Οι πληροφορίες αυτές επεξεργάζονται από το σύστημα. Εξάγονται πληροφορίες που αφορούν στη χορήγηση ή όχι και στη συχνότητα ελέγχου της χρηματοοικονομικής κατάστασης του πιστούχου.

Μοντέλα credit scoring είναι τα εξής:

- Μοντέλα γραμμικής πιθανότητας
- Μοντέλο logit
- Μοντέλο probit
- Μοντέλο διακριτικής ανάλυσης

Μοντέλα Γραμμικής Πιθανότητας.

Τα μοντέλα αυτά χρησιμοποιούν παλαιότερα δεδομένα πιστοληπτικής συμπεριφοράς δανειοληπτών για να ερμηνεύσουν τη συνέπεια και τη συμπεριφορά ενός πιστούχου.

Σκοπός είναι ο διαχωρισμός των δανείων σε αυτά που παρουσίασαν επισφάλειες και σε εκείνα που εξυπηρετήθηκαν κανονικά. Τα συμπεράσματα αυτά χρησιμοποιούνται ακολούθως σε μοντέλο γραμμικής παλινδρόμησης μιας ομάδας προβλεπτικών μεταβλητών που αντικατοπτρίζουν ποσοτικές πληροφορίες για τον πιστούχο.

Η βαθμολογία που παίρνει ο δανειολήπτης είναι η πιθανότητα μη αποπληρωμής του δανείου.

Μοντέλο Logit

Το μοντέλο αυτό περιορίζει το εκτιμώμενο διάστημα για την πιθανότητα αθέτησης της υποχρέωσης να κυμαίνεται μεταξύ του 0 και του 1. Καθορίζεται από την παρακάτω συνάρτηση:

$$p_i = F(Z_i) = 1 / (1 + e^{-Z_i})$$

Καθώς το Z τείνει στο άπειρο, το e^{-Z} τείνει στο 0 και το p έχει ένα περιορισμένο προς τα πάνω σύνορο του 1. Καθώς το Z τείνει στο μείον άπειρο, το e^{-Z} τείνει προς το άπειρο και το p έχει ένα περιορισμένο χαμηλό όριο το 0. Οι πιθανότητες λοιπόν για αθέτηση της υποχρέωσης είναι μεταξύ του 0 και του 1.

Το μοντέλο Probit

Μια διαφορετική προσέγγιση είναι η χρήση της αθροιστικής κανονικής κατανομής για την τυποποίηση της σιγμοειδούς σχέσης $F(Z)$. Η τυποποιημένη κανονική κατανομή είναι μια με μέσο 0 και μοναδιαία διακύμανση. Όπως και με τη λογιστική ανάλυση ορίζεται η μεταβλητή Z που είναι γραμμική συνάρτηση των μεταβλητών που καθορίζουν την πιθανότητα:

$$Z = \beta_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k$$

Όπου $F(Z)$ εννοείται η τυποποιημένη αθροιστική κανονική κατανομή, που δίνει την πιθανότητα να προκύψει το αντίστοιχο γεγονός για κάθε τιμή του Z :

$$P_i = F(z) = (1/\sqrt{2\pi}) * e^{-1/2 * z^2}$$

Γενικά η Logit και η Probit καταλήγουν σε παρόμοια αποτελέσματα.

Διακριτική ανάλυση

Στα προβλήματα διάκρισης, αφού έχουμε συλλέξει δεδομένα από δύο ή περισσότερους πληθυσμούς, προσπαθούμε να προσδιορίσουμε από τα στοιχεία του δείγματος ένα κανόνα που να προσδίδει τη μεγαλύτερη δυνατή διάκριση σε νέα δείγματα.

Η διακριτική ανάλυση δύναται να κατατάξει τους δανειολήπτες σε ομάδες με βάση ένα συγκεκριμένο σύνολο μετρήσεων. Οι ομάδες είναι διακεκριμένες και κάθε δανειολήπτης ανήκει σε μια από αυτές. Για παράδειγμα, στη διαδικασία εγκρίσεως δανείου, εξετάζονται εάν τα χαρακτηριστικά του αιτητή είναι όμοια με αυτών που εξόφλησαν τα δάνειά τους ή με τα χαρακτηριστικά αυτών που τα δάνειά τους έχουν χαρακτηριστεί επισφαλή.

Τετραγωνική διακριτική ανάλυση

Το μοντέλο αυτό χρησιμοποιείται αντί της γραμμικής ανάλυσης στις περιπτώσεις όπου οι πίνακες διακύμανσης και συνδιακύμανσης των κατηγοριών δεν είναι ίσοι.

Κάποιες άλλες μέθοδοι είναι τα Δομικά μοντέλα και το υπόδειγμα του Merton. Το μοντέλο του Merton βασίζεται σε υποθέσεις σχετικές με την κεφαλαιακή δομή της επιχείρησης και του ίδιου του γεγονότος μη εξυπηρέτησης της υποχρέωσης. Βασίστηκε στη θεωρία των δικαιωμάτων προαίρεσης θεωρώντας ότι οι μέτοχοι κατέχουν ένα δικαίωμα αγοράς με τιμή εξάσκησης ίση με τη λογιστική αξία των υποχρεώσεων της επιχείρησης. Αν κατά την αποπληρωμή των υποχρεώσεων η αξία της επιχείρησης είναι μεγαλύτερη από την ονομαστική αξία των υποχρεώσεων της τότε οι πιστωτές εξοφλούνται και οι μέτοχοι παίρνουν την αξία που απομένει. Αν η αξία της είναι μικρότερη από την ονομαστική αξία των υποχρεώσεων της τότε η επιχείρηση βρίσκεται σε κατάσταση αθέτησης ή πτώχευσης και οι πιστωτές λαμβάνουν ότι αυτή αξίζει κατά τη δεδομένη στιγμή.

Ένα τυπικό δείγμα δομικού μοντέλου είναι αυτό που ανέπτυξαν οι εταιρείες Moody's και KMV. Το μοντέλο αυτό χρησιμοποιεί ιστορικά δεδομένα αθετήσεων για την εξαγωγή μιας εμπειρικής εκτίμησης για την πιθανότητα ασυνέπειας η οποία αναφέρεται ως αναμενόμενη συχνότητα αθέτησης σε μια κλίμακα που μεταξύ του 0% μέχρι 20%.

Τα μοντέλα έντασης

Τα μοντέλα έντασης, αντιμετωπίζουν την αθέτηση ως ένα ξαφνικό γεγονός φτάνοντας έτσι σε συμπεράσματα και εκτιμήσεις της πιθανότητας αθέτησης πιο κοντά στην πραγματικότητα και στις σχετικές εμπειρικές παρατηρήσεις. Το βασικό μοντέλο του Merton όπου η πιθανότητα αθέτησης προσεγγίζει σταθερά το μηδέν καθώς μειώνεται η διάρκεια μέχρι την αποπληρωμή του δανείου, θεωρώντας ότι η αθέτηση είναι το αποτέλεσμα μιας σταδιακής διαδικασίας επιδείνωσης της αξίας των στοιχείων του ενεργητικού.

ICAP

Στην Ελλάδα υπάρχει μια εταιρεία που έχει αναγνωριστεί από την Τράπεζα της Ελλάδος (Ιούλιος 2008) ως Εξωτερικός Οργανισμός Πιστοληπτικών Αξιολογήσεων (ΕΟΠΑ) στα πλαίσια εφαρμογής των Οδηγιών της Βασιλείας II και της

Ε.Ε. Επίσης, έχει εγκριθεί ως «Όργανισμός Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας» (“Credit Rating Agency” - CRA) από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.⁸

Οι εκτιμήσεις τους βασίζονται στην ανάλυση εμπορικών και οικονομικών στοιχείων καθώς και στοιχείων συναλλακτικής συμπεριφοράς από δημοσιευμένα στοιχεία όπως και σε συνεντεύξεις με τις εξεταζόμενες επιχειρήσεις. Η διαβάθμισή τους αποτυπώνεται σε κλίμακα με τις εξής βαθμίδες: AA, A, BB, B, C, D, E, F, G, H.

Αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας σε κυπριακή τράπεζα

Έρευνα σε κυπριακή τράπεζα κατέδειξε ότι χρησιμοποιείται η μέθοδος Moody’s Risk Advisor. Η εν λόγω εφαρμογή επιτρέπει την αξιολόγηση των δανειζομένων βάσει της εξέλιξης των οικονομικών τους επιδόσεων, τη σύγκρισή τους με άμεσους ανταγωνιστές και λαμβάνοντας υπ’ όψιν ορισμένα ποιοτικά κριτήρια όπως η διαχείριση ποιότητας, φήμη κλ. Ανάλογα με τον εκάστοτε εκτιμώμενο κίνδυνο, η εφαρμογή αυτή καταχωρεί μια συγκεκριμένη διαβάθμιση στο δανειολήπτη. Σημειώνεται ότι δε λαμβάνονται υπ’ όψιν οποιεσδήποτε εξασφαλίσεις.

Υπάρχουν περιπτώσεις πελατών οι οποίοι εξαιρούνται της αξιολόγησης με την πιο πάνω μέθοδο. Γι’ αυτές τις εξαιρέσεις χρησιμοποιείται η μέθοδος αξιολόγησης New credit Rating.

Η μέθοδος αυτή εφαρμόζεται με την καταχώρηση συγκεκριμένων ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων σε excel file template. Βάσει των στοιχείων αυτών υπολογίζεται η διαβάθμιση του πελάτη.

Περιπτώσεις οι οποίες εξαιρούνται από την αξιολόγηση μέσω της MRA είναι οι εξής:

- Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα
- Νεοσυσταθείσες εταιρείες (χωρίς λογιστικές καταστάσεις ή με καταστάσεις διαστήματος μικρότερου των δύο ετών)
- Δημόσιες εταιρείες, δημαρχία κλ.
- Single project real estate companies
- Πελάτες Private Banking
- Για τις περιπτώσεις διαβάθμισης πιστοληπτικής ικανότητας πελατών του Private Banking, η οποία διενεργείται βάσει των εξασφαλίσεων και όχι βάσει οικονομικών καταστάσεων, τότε στο αίτημα συμπεριλαμβάνεται ειδική παράγραφος όπου γίνεται αιτιολόγηση της διαβάθμισης η οποία αποδόθηκε στον πελάτη.

Η βαθμολόγηση που αποδίδεται λειτουργεί ως παράγοντας κατηγοριοποίησης του κινδύνου για τον χρηματοδοτούμενο πελάτη και ως παράμετρος για την υποβολή σχετικής πρότασης/αίτησης στην αρμόδια εγκρίνουσα αρχή.

⁸ <http://www.icap.gr/Default.aspx?id=8765&nt=19&lang=1>

Οι διαβαθμίσεις που απονέμονται έχουν ως εξής:

- 1/excellent πλήρως εξασφαλισμένη χορήγηση έναντι δεσμευμένης κατάθεσης (100% για κατάθεση ιδίου νομίσματος, 105% για κατάθεση διαφορετικού νομίσματος
- 2/strong: πλήρως εξασφαλισμένη χορήγηση έναντι δεσμευμένης κατάθεσης ή ισοδύναμου (χρηματοοικονομικό μέσο).
- 3/very good: πλήρως εξασφαλισμένη χορήγηση έναντι δεσμευμένης κατάθεσης ή ισοδύναμου και/ή πρώτης υποθήκης σε ακίνητη περιουσία αστικής περιοχής.
- 4 /good: πλήρως εξασφαλισμένη χορήγηση έναντι πρώτης υποθήκης σε ακίνητη περιουσία.
- 5/satisfactory: μερικώς εξασφαλισμένη έναντι δεσμευμένης κατάθεσης ή ισοδύναμου και/ή πρώτης υποθήκης σε ακίνητη περιουσία με τον πρωτοφειλέτη όμως να τυγχάνει καλής φήμης και του οποίου η οικονομική κατάσταση να δικαιολογεί το μη εξασφαλισμένο τμήμα της έκθεσης.
- 6/acceptable: η κατάσταση του οφειλέτη και /ή της αξίας της εξασφάλισης επιδεινώνεται στο βαθμό που υπάρχουν πια εύλογες ανησυχίες σχετικά με τη δυνατότητα της έγκαιρης αποπληρωμής του τόκου και/ή του κεφαλαίου. Οι πελάτες της κατηγορίας αυτής μπορεί να έχουν καθυστερήσει τις πληρωμές των τόκων και/ή του κεφαλαίου έως τις 89 ημέρες.
- 7/watch listed: Οι όροι της αρχικής πίστωσης δεν πληρούνται πια. Οι καθυστερήσεις στην αποπληρωμή τόκων και/ή του κεφαλαίου πέραν των ενενήντα ημερών.
- 8/substandard: Σημαντικές καθυστερήσεις στην αποπληρωμή τόκων και/ή κεφαλαίου (πέραν των εκατόν ογδόντα ημερών). Η τράπεζα εκκινεί διαδικασίες ρευστοποίησης της εξασφάλισης. Πιθανότητα απώλειας μέρους των τόκων και/ή του κεφαλαίου.
- 9/doubtful: Η διευκόλυνση δεν εξυπηρετείται (πέραν των τριακοσίων εξήντα ημερών). Ο πελάτης δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της τράπεζας. Πιθανότητα απώλειας μεγάλου τμήματος των τόκων και/ή του κεφαλαίου.
- 1/ Non Performing Loan διευκόλυνση δεν εξυπηρετείται (πέραν των τριακοσίων εξήντα ημερών). Νομικές διαδικασίες.

Με σκοπό την αποτελεσματική παρακολούθηση της εξέλιξης της διαβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας, γίνονται σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του πελάτη αναθεωρήσεις των λογαριασμών ως εξής: credit rating από 1 έως 6, κάθε 12 μήνες, credit rating 7, κάθε 6 μήνες, credit rating από 8 έως 10, κάθε 3 μήνες.

Προϋποθέσεις των συστημάτων και μοντέλων μέτρησης πιστωτικού κινδύνου

Η αποτελεσματικότητα ενός συστήματος ή μοντέλου μέτρησης πιστωτικού κινδύνου εναπόκειται στην ύπαρξη ορισμένων προϋποθέσεων.

Τη διαφοροποίηση του πιστωτικού κινδύνου. Οι κατηγορίες του συστήματος θα πρέπει να ορίζονται με τρόπο ώστε να διακρίνονται τα επιμέρους επίπεδα του πιστωτικού κινδύνου. Π.χ. οι δανειολήπτες που έχουν κοινά χαρακτηριστικά να εντάσσονται στην ίδια κατηγορία.⁹

Τη συνεχή αξιολόγηση των δανειοληπτών.

Τη συνεχή παρακολούθηση του συστήματος όσον αφορά την ορθότητα των αποτελεσμάτων του με τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών.

Τη σωστή επιλογή των κριτηρίων αξιολόγησης. Το πιστωτικό ίδρυμα πρέπει να είναι σε θέση να παρέχει ικανοποιητική τεκμηρίωση στις εποπτικές αρχές για την αξιολόγηση.

Την ύπαρξη αντιπροσωπευτικών και σημαντικού αριθμού δεδομένων.

Την ύπαρξη καταλλήλων διαδικασιών ελέγχου των συστημάτων τους. Θα πρέπει οι τράπεζες να είναι επίσης σε θέση να αποδεικνύουν στις εποπτικές αρχές την επάρκεια των ελέγχων αυτών.

⁹ Ζοπουνίδης, Χρ. Λεμονάκης, Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2009

Κεφάλαιο 4. Διεθνείς οίκοι Αξιολόγησης

Εξωτερικοί Οργανισμοί Πιστοληπτικής Αξιολόγησης (Ε.Ο.Π.Α.)

Οι Εταιρείες αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, ή όπως αποκαλούνται συχνότερα, Οίκοι αξιολόγησης είναι ιδιωτικές εταιρίες οικονομικού ενδιαφέροντος που προσφέρουν κυρίως συμβουλευτικές "ανεξάρτητες" και έγκυρες υπηρεσίες στη δευτερογενή αγορά. Αξιολογούν την πιστοληπτική ικανότητα των δανειζομένων (ιδιωτών, επιχειρήσεων, κρατών) καθώς επίσης και τα χρεόγραφα που εκδίδουν οι δανειζόμενοι παρέχουν σχετικές πληροφορίες υπέρ των ενδιαφερομένων ώστε να λαμβάνουν ασφαλέστερες χρηματοδοτικές αποφάσεις. Οι αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας τις οποίες διενεργούν επηρεάζουν, όπως μας έχει δείξει η πρόσφατη οικονομική ιστορία, ακόμα και την διεθνή αγορά.¹⁰

Οι Οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας επιδρούν και στα δύο μέρη μιας πιστωτικής σχέσης (δηλαδή και στο δανειστή και στο δανειζόμενο). Όσον αφορά στο δανειστή προσφέρει πληροφόρηση σχετικά με τον πιστωτικό κίνδυνο που εμπεριέχεται στις επενδυτικές ευκαιρίες και στο δανειζόμενο προσφέρει την απαραίτητη πληροφορία για να προσαρμόσει τις εσωτερικές του διαδικασίες και δραστηριότητες σύμφωνα με τα πρότυπα πιστοληπτικής ικανότητας. Οι αξιολογήσεις πραγματοποιούνται στις μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις (ομόλογα) και στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις (συναλλαγματικές) εταιρειών, χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, δήμων και κρατών. Η αξιολόγηση του αξιόγραφου βασίζεται στη δυνατότητα του δανειζόμενου να αποπληρώσει το κεφάλαιο και τους τόκους σύμφωνα με την ενίοτε συμφωνία δανεισμού.

Οι σημαντικότεροι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας είναι οι:

- Moody's
- Standard & Poor's
- Fitch Ratings

Η διαδικασία αξιολόγησης βασίζεται στην ανάλυση (α) του επιχειρηματικού κινδύνου (ο βαθμός κινδύνου της επιλεγόμενης οικονομικής δραστηριότητας) και (β) του χρηματοοικονομικού κινδύνου (ο κίνδυνος που συνεπάγεται ο χρηματοοικονομικός προγραμματισμός).

¹⁰ <http://el.wikipedia.org/wiki>

Κάθε Οίκος αξιολόγησης έχει αναπτύξει το δικό του σύστημα διαβάθμισης για τους δανειζόμενους του Δημοσίου αλλά και για τις επιχειρήσεις. Η Fitch Ratings ανέπτυξε ένα σύστημα αξιολόγησης το 1924 που υιοθέτησε και η Standard & Poor's. Το σύστημα αξιολόγησης της Moody's είναι λίγο διαφορετικό.

Οι οίκοι αξιολόγησης συμβολίζουν με γράμματα τις αξιολογήσεις τους σε μια κλίμακα από τον περισσότερο έως τον λιγότερο πιστοληπτικά αξιόπιστο. Συχνά μπορεί να προστεθεί ένα σήμα (+) ή (-) προκειμένου να δηλωθούν διαφορές μεταξύ κατάταξης (π.χ. AA+, CCC-). Μπορούμε να δούμε πιο κάτω τις κλίμακες που χρησιμοποιούν οι τρεις οίκοι:

Standards and Poor's και Fitch:

Μακροπρόθεσμη Αξιολόγηση: AAA, AA+, AA, AA-, A+, A, A-, BBB+, BBB, BBB-, BB+, BB, BB-, B+, B, B-, CCC+, CCC, CCC-, CC, C, RD, D.

Βραχυπρόθεσμη Αξιολόγηση: F1+,F1, F1-, F2, F3,B, C, D.

Moody's Investors Service:

Μακροπρόθεσμη Αξιολόγηση: Aaa, Aa1, Aa2, Aa3, A1, A2, A3, Baa1, Baa2, Baa3, Ba1, Ba2, Ba3, B1, B2, B3, Caa1, Caa2, Caa3, Ca, C.

Βραχυπρόθεσμη Αξιολόγηση: P-1, P-2, P-3, NP.

Οι Οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας έχουν δεχτεί έντονη κριτική από κυβερνήσεις των οποίων η πιστοληπτική ικανότητα έχει κριθεί ότι χειροτερεύει (π.χ. μείωση βαθμολογίας σε Ευρωπαϊκές χώρες αλλά και για τις ΗΠΑ το 2011), με την αιτιολογία ότι πρόκειται για μια ολιγοπωλιακή αγορά χωρίς έλεγχο αξιοπιστίας από άλλους οργανισμούς (εκτός από μία τυπική αξιολόγηση τη Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ρυθμιστικών Αρχών των αγορών κινητών αξιών). Οι κυβερνήσεις αυτές κατηγορούσαν τους Οίκους αξιολόγησης κατά το 2011 ότι οι επιπτώσεις των συνεχόμενων υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής ικανότητας των χωρών τους επηρεάζουν αρνητικά την χρηματοπιστωτική σταθερότητά τους με αποτέλεσμα να ασκείται αυστηρή κριτική ως προς τα αποτελέσματα που παρουσιάζουν οι Οίκοι.

Μεγάλο ρόλο διαδραμάτισαν οι οίκοι αξιολόγησης τόσο στην οικονομική κρίση των ΗΠΑ το 2007-2008 (κεφάλαιο 5) όσο και στην Ευρωπαϊκή κρίση που διανύουμε, ακόμα και στα γεγονότα του 2013 στην Κύπρο. Να υπενθυμίσουμε την υποβάθμιση από τη Standard & Poor's των Η.Π.Α. το 2011 μετά από την οποία οι διεθνείς αγορές κατακρημνίστηκαν, με την κατάρρευση να διαρκεί για βδομάδες.

Ας αναφέρουμε ορισμένα παραδείγματα από το πρόσφατο παρελθόν της αναποτελεσματικότητας των οίκων αξιολόγησης.

- Οι οίκοι αξιολόγησης προτρέπουν την αγορά μετοχών της Enron τέσσερις μέρες πριν πτωχεύσει η εταιρεία τον Δεκέμβριο του 2001.
- Λίγους μήνες πριν καταρρεύσει η οικονομία της Ισλανδίας την είχαν αναβαθμίσει.
- Η ανικανότητά τους να βαθμολογήσουν τα δομημένα προϊόντα ("crisis of confidence") στην Αμερική του 2007. Να τονιστεί εδώ ότι το 46% των εσόδων της Moody's το 2006 προερχόταν από τις αξιολογήσεις τοξικών προϊόντων
- Παραπλανητικά θετική στάση για τη Lehman Brothers, την AIG στις ΗΠΑ αλλά και της Northern Rock στην Αγγλία το 2008
- Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση της Ισλανδικής οικονομίας, οι οίκοι αξιολόγησης την αναβαθμίζουν (AAA από τη Fitch)
- Η Ελλάδα το 2008, λίγο πριν την έναρξη της ελληνικής κρίσης βαθμολογείται με A από τη Fitch, A1 από τη Moody's, A+ από την S&P
- Ας θυμηθούμε και τις εσφαλμένες βαθμολογήσεις της Ρωσίας και Βενεζουέλας λίγο πριν από τις χρεοκοπίες τους

Οι τρεις οίκοι αξιολόγησης – Standard & Poor's, Moody's και Fitch ελέγχουν πάνω από το 95% της παγκόσμιας αγοράς. Μην ξεχνάμε ότι ο οργανισμός που πληρώνει τους οίκους για να κάνουν την αξιολόγηση, είναι αυτός που αξιολογείται. Έτσι, όταν ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα θέλει να εκδώσει ένα ομολογιακό δάνειο, πρέπει να πληρώσει τουλάχιστον δύο από τους παραπάνω οίκους για να το αξιολογήσει. Το rating που δίνουν οι οίκοι αξιολόγησης σε επιχείρηση – τράπεζα ή κράτος σημαίνει ότι όσο καλύτερη (υψηλότερη) είναι η βαθμολογία, τόσο περισσότερο ασφαλής θεωρείται η επένδυση, το επενδυτικό ενδιαφέρον αυξάνεται, το κόστος μικραίνει.

Ακόμη, έχει πολλές φορές γραφτεί στον τύπο ότι οι τρεις μεγάλοι οίκοι αξιολόγησης διαπλέκονται με άλλα εταιρικά συμφέροντα τα οποία κυρίως είναι εκδοτικά. Στην πρόσφατη παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση οι οίκοι αυτοί έπεσαν έξω, κυρίως διότι αμείβονται από τις ίδιες τις επιχειρήσεις στις οποίες αξιολογούσαν τα ομόλογά τους.

Όταν η αγορά στέγης κατάρρευε στα τέλη του 2007, η Moody's έβαλε στο περιθώριο και απομόνωσε κάποιους αναλυτές και στελέχη της που προειδοποιούσαν για την επερχόμενη οικονομική καταστροφή.

Τα πιο πάνω είναι ενδεικτικά του τρόπου λειτουργίας των τριών βασικών οίκων αξιολόγησης. Ένα από τα κυριότερα προβληματικά σημεία αποτελεί η υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας μιας χώρας, η οποία μεταφράζεται άμεσα σε κλυδωνισμούς στην αγορά χρήματος, σε αύξηση του κόστους δανεισμού και σε περαιτέρω κοινωνικές επιπτώσεις (επώδυνα μέτρα σε μισθωτούς, αύξηση της ανεργίας κ.λπ.). Οι οίκοι αυτοί έχουν γίνει τόσο σημαντικοί διότι δεν υπάρχει άλλος μηχανισμός που να αξιολογεί τις χώρες και τις επιχειρήσεις ενός κράτους.¹¹

¹¹ <http://www.epistimonikomarketing.gr/oikoi-aksiologisis-kai-eumetablites-apofaseis/>

Κεφάλαιο 5. Διορθωτικές κινήσεις και νέο θεσμικό πλαίσιο

Απόφαση Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας σχετικά με τους οργανισμούς Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας

Το 2012 η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προχώρησε σε έκδοση γνώμης περί του κανονισμού του 2009 για τους οργανισμούς Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας, σε μια απόπειρα αποδέσμευσης τόσο του χρηματοοικονομικού συστήματος όσο και του συνόλου της Ευρωπαϊκής οικονομίας από την εξάρτηση από τους οίκους αξιολόγησης. Εδώ αναφέρεται ότι η ΕΚΤ συμμερίζεται το γενικό στόχο που επιδιώκεται με τον προτεινόμενο κανονισμό και την προτεινόμενη οδηγία, που είναι η μείωση των κινδύνων για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης επενδυτών και συμμετεχόντων στις χρηματοπιστωτικές αγορές και στην ποιότητα των αξιολογήσεων πιστοληπτικής ικανότητας. Τα προτεινόμενα μέτρα σκοπούν: α) στη μείωση της υπέρμετρης στήριξης στις εξωτερικές αξιολογήσεις β) στον περιορισμό των κινδύνων μετάδοσης των επιπτώσεων που συνδέονται με τις αλλαγές στις αξιολογήσεις δημοσίου χρέους γ) στη βελτίωση των συνθηκών της αγοράς αξιολογήσεων πιστοληπτικής ικανότητας με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των αξιολογήσεων δ) στη διασφάλιση του δικαιώματος προσφυγής των επενδυτών και ε) στη βελτίωση της ποιότητας των αξιολογήσεων με την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας (ΟΑΠΙ) και την προώθηση υγιών διαδικασιών και μεθοδολογιών για τις αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας. Η ΕΚΤ δείχνει ζωηρό ενδιαφέρον για ρυθμιστικές πρωτοβουλίες που μειώνουν τη στήριξη σε εξωτερικές αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας. Οι αδυναμίες που έχουν παρατηρηθεί στις αξιολογήσεις των ΟΑΠΙ μπορεί να έχουν σημαντικές συνέπειες για την εμπιστοσύνη στην αγορά και πιθανές αρνητικές επιπτώσεις στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΚΤ συμμερίζεται τον ειδικότερο στόχο της Επιτροπής, ο οποίος έγκειται στη μείωση της υπέρμετρης στήριξης στις εξωτερικές αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας, ο οποίος και ευθυγραμμίζεται με τις αρχές που θέσπισε το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΣΧΣ) στον τομέα αυτόν.¹²

¹² https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_16720120613e100020014.pdf

Η ΕΚΤ υποστηρίζει επίσης την ανάθεση εκτεταμένων εξουσιών στην Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (ΕΑΚΑΑ) όσον αφορά τη χορήγηση άδειας και την εποπτεία των ΟΠΑΙ. Τα συμπληρωματικά καθήκοντα της ΕΑΚΑΑ βάσει του προτεινόμενου κανονισμού θα συμβάλουν στη βελτίωση των συνθηκών της αγοράς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των αξιολογήσεων και την προώθηση υγιών διαδικασιών και μεθοδολογιών για τις αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας.

(Βλ. έγγραφο του Συμβουλίου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με τίτλο «Principles for reducing reliance on CRA ratings» της 27ης Οκτωβρίου 2010 (αρχές για τον περιορισμό της στήριξης στις αξιολογήσεις των ΟΑΠΙ, εφεξής «αρχές του ΣΧΣ») καθώς και, στο παράρτημα II, μια επισκόπηση της πολιτικής που εφαρμόζεται στον τομέα αυτό βάσει του πλαισίου του Ευρωσυστήματος για την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας.)

Σύμφωνα με τον προτεινόμενο κανονισμό, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πρέπει να διεξάγουν τις δικές τους αξιολογήσεις κινδύνου και να μην βασίζονται αποκλειστικά ή μηχανιστικά στις αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας για την αξιολόγηση της φερεγγυότητας μιας οντότητας ή ενός χρηματοπιστωτικού μέσου.

Επίσης, οι αρμόδιες αρχές που είναι επιφορτισμένες με την εποπτεία αυτών των επιχειρήσεων πρέπει να ελέγχουν στενά την επάρκεια των διαδικασιών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας των επιχειρήσεων.

Αναφορικά με την αξιολόγηση του δημοσίου χρέους, αναφέρονται τα εξής:

Με τον προτεινόμενο κανονισμό θεσπίζεται ειδικό καθεστώς όσον αφορά τη συχνότητα επανεξέτασης και τη διαδικασία έκδοσης των αξιολογήσεων κρατών. Η ΕΚΤ επικροτεί τις προτεινόμενες αλλαγές και κυρίως την πρόταση να απαιτείται από τους ΟΑΠΙ να εξετάζουν τις αξιολογήσεις κρατών με μεγαλύτερη συχνότητα. Η ΕΚΤ συστήνει να διερευνηθούν τρόποι μείωσης της ευμεταβλησίας που προκαλεί ο χρόνος αλλαγής των αξιολογήσεων, ιδίως όταν ο εκδότης παρακολουθείται και κινδυνεύει να χάσει τον επενδυτικό βαθμό του, καθώς και όταν εξετάζεται υποβάθμιση αρκετών βαθμών. Στις περιπτώσεις αυτές, θα μπορούσαν να διερευνηθούν περαιτέρω προτάσεις για συχνότερη επικοινωνία με την αγορά κατά τρόπο ώστε να αμβλύνονται τα φαινόμενα «κατακρήμισης».

Η νέα νομοθεσία θα απαγορεύσει επίσης την ταυτόχρονη κατοχή, από το ίδιο πρόσωπο, μετοχών άνω του 5% σε περισσότερους από έναν οίκους αξιολόγησης, εκτός και αν οι οίκοι αυτοί ανήκουν στον ίδιο όμιλο.

Βασιλεία III και πιστωτικός κίνδυνος

Το 2010 η Επιτροπή της Βασιλείας δημοσίευσε τους νέους κανόνες που θα ισχύουν στο πλαίσιο του Βασιλεία III.

Ο ορισμός του κεφαλαίου αλλάζει και περιλαμβάνει πια τις κοινές μετοχές και τα αποθεματικά κεφάλαια.

Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας Tier 1 αυξάνεται στο 6% από το προηγούμενο 4%.

Η αναλογία των ιδίων κεφαλαίων προς τα σταθμισμένα στοιχεία του ενεργητικού με κίνδυνο αυξάνεται στο 4.5%.

Τονίζεται επίσης η ανάγκη αυστηρότερου ελέγχου σχετικά με τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων προς αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου αναφορικά με τις συναλλαγές εξωχρηματιστηριακών παραγώγων και συμφωνιών επαναγοράς.

Η Κυπριακή τράπεζα που χρησιμοποιήθηκε διαθέτει σύμφωνα με τα τελευταία αποτελέσματα ισχυρό δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας (Capital Adequacy Ratio) πέραν του 20% , με βάση τα νέα κριτήρια της Βασιλείας III (CRD IV/CRR).

Κεφάλαιο 6. Πιστωτικός κίνδυνος και οικονομικές κρίσεις των τελευταίων ετών

Πιστωτική κρίση στις Η.Π.Α.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες την περίοδο 2007-2008, χορηγούνται στεγαστικά δάνεια χαμηλής εξασφάλισης (Sub-Prime Loans, subprimes). Τα δάνεια αυτά δίνονταν με ευκολία και ανέρχονταν στο 13% της συνολικής στεγαστικής πίστης των ΗΠΑ. Πραγματοποιείται αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτώνταν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν. Η προσπάθεια απομάκρυνσης του πιστωτικού και επιτοκιακού κινδύνου από τις τράπεζες, η μετατροπή στάσιμων κεφαλαίων σε εμπορεύσιμους τίτλους και η μετακίνηση των σύνθετων επενδυτικών τίτλων στις καταστάσεις ειδικών οντοτήτων, προκάλεσαν αλυσιδωτές αντιδράσεις στον αμερικανικό και κατ' επέκταση στον ευρωπαϊκό τραπεζικό και κτηματομεσιτικό τομέα.

Τα προβλήματα που προέκυψαν από τη χορήγηση αυτών των δανείων οφείλονται στην καταστρατήγηση ενός βασικού κανόνα της τραπεζικής πίστης: την αναγκαιότητα διεξαγωγής της δέουσας πιστοληπτικής αξιολόγησης των δανειοληπτών ώστε να διαφοροποιηθούν οι επιτοκιακές χρεώσεις, ανάλογα με τον κίνδυνο. Όταν τα επιτόκια άρχιζαν να ανεβαίνουν, πολλοί δανειολήπτες αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στις συμβατικές τους υποχρεώσεις, πολλές φορές ακόμη και πριν τη μεταβολή τους.

Αποτελέσματα των πιο πάνω είναι τα εξής:

- Τράπεζες κινδυνεύουν με κατάρρευση από τη φημολογία
- Άλλες πωλούνται σε ιδιαίτερα χαμηλό τίμημα
- Ασκεείται νομισματική πολιτική από τις Κεντρικές Τράπεζες με σκοπό τη διάσωση του χρηματοοικονομικού συστήματος και όχι για τη διασφάλιση των τιμών, όπως παραδοσιακά οφείλουν να πράττουν.

Κούρεμα Κρατικών Ομολόγων στην Ελλάδα

Άλλο ένα παράδειγμα του πώς επηρεάζει ο πιστωτικός κίνδυνος τα κράτη είναι και η οικονομική κρίση που αντιμετώπισε (και αντιμετωπίζει ακόμα) η Ελλάδα.

Η ελληνική κρίση ξεκίνησε από την οικονομική δυσπραγία, που εισήχθη στην Ελλάδα λόγω της διεθνούς ύφεσης και φανέρωσε την υπερχρέωση του ελληνικού Δημοσίου και την πιθανή αδυναμία ελέγχου του διογκούμενου χρέους του. Να θυμίσουμε εδώ και το ρόλο που έπαιξαν οι οίκοι αξιολόγησης με τη βαθμολόγηση της Ελλάδας να μην προδιαθέτει επ' ουδενί το τι ακολούθησε μέχρι και το 2009. Να θυμίσουμε ότι οι οίκοι αξιολόγησης στην περίπτωση της Ελλάδας «θυμούνται» να αξιολογήσουν τη χώρα το 2009 υποβαθμίζοντάς την, έχοντας να την αξιολογήσουν:

- Από το 2004 οι Standard & Poor's και Fitch
- Από το 2002 η Moody's

Το χρέος της Ελλάδας όπως διαφάνηκε δεν ήταν βιώσιμο με κατάληξη το κούρεμα του 2012.

Κύπρος 2013 και πιστωτική κρίση, περιγραφή των γεγονότων

Το 2011 η Κυπριακή Δημοκρατία υποβαθμίζεται από όλους τους οίκους αξιολόγησης. Μια από τις κύριες αιτίες της οικονομικής κρίσης πέρα από το Δημοσιονομικό χρέος, αποτέλεσε το κούρεμα του ελληνικού χρέους στο οποίο οι Κυπριακές Τράπεζες είχαν μεγάλη έκθεση και ο υπερδανεισμός των Κυπριακών Τραπεζών με ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων να έχουν διατεθεί σε Ελληνικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά μέσω των καταστημάτων και θυγατρικών των τραπεζών στην Ελλάδα.

Μετά από την υποβάθμιση εκ νέου της Κυπριακής οικονομίας από τους Moody's και Fitch, η Κύπρος αιτείται ένταξη στον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης. Τον Μάρτιο του 2013 επέρχεται συμφωνία με ποσό χρηματοδότησης τα 10 δις Ευρώ. Αποφασίζεται επίσης το κούρεμα των καταθέσεων στις κυπριακές τράπεζες. Μετά από απόρριψη από το κυπριακό κοινοβούλιο της πρώτης συμφωνίας, η Κύπρος συναινεί τελικά σε κούρεμα κατά 40% των καταθέσεων των κυπριακών τραπεζών σε ποσά άνω των 100 χιλιάδων ευρώ και συγχώνευση της Τράπεζας Κύπρου με τη Λαϊκή Τράπεζα.

Η Κύπρος ως χρηματοοικονομικό κέντρο δεν υφίσταται πια.

Κατάρρευση Κυπριακής οικονομίας και πιστωτικός κίνδυνος

Ένας από τους λόγους της κρίσης στην Κύπρο υπήρξε η αδυναμία διάγνωσης και συνεπώς πρόληψης των προβλημάτων του τραπεζικού τομέα. Η ανεξέλεγκτη δανειοδότηση για μεγάλο χρονικό διάστημα υπερέβαινε τις ανάγκες της κυπριακής αγοράς και τις αντοχές της οικονομίας Σύμφωνα με τον τέως πρόεδρο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς Γιώργο Χαραλάμπους, κατά τα έτη 2006-2008 τα δάνεια εντός Κύπρου υπερβαίνουν το 25% σε ετήσια βάση με την απορροφητική ικανότητα της οικονομίας με βάση το ρυθμό ανάπτυξης να μη δικαιολογεί αύξηση πέρα του 10%. Συνεπώς είδαμε αδικαιολόγητη αύξηση των τιμών στην αγορά, της τιμής των ακινήτων και βεβαίως αύξηση στα επισφαλή δάνεια. Τα πιστωτικά ιδρύματα βρίσκονται βεβαίως εκτεθειμένα όταν διαπιστώνεται ότι οι τιμές των ακινήτων δεν ανταποκρίνονται στις δυνατότητες της αγοράς. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια έφτασαν στο 26,5% με το ποσοστό να αυξάνεται.

Η κατοχή ομολόγων του ελληνικού δημοσίου από τις κυπριακές τράπεζες ύψους 6 δις. Ευρώ, ποσό δυσανάλογο του μεγέθους της οικονομίας της χώρας ενέτεινε κατακόρυφα την κρίση. Μην ξεχνάμε ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα επέτρεψε στις εμπορικές τράπεζες των κρατών μελών της ευρωζώνης να εκτεθούν σε τόσο μεγάλο βαθμό σε επισφαλή κρατικά ομόλογα και το ότι η αξιολόγηση της Ελλάδας από τους οίκους αξιολόγησης μέχρι το 2009 ήταν πολύ καλή, χωρίς να προβλέπει το τι θα ακολουθούσε. Αυτό ενισχύει τις απόψεις που αναφέρθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια σχετικά με την έλλειψη επαρκούς εποπτείας που επικρατούσε στο παρελθόν.

Να υπενθυμίσουμε βέβαια ότι ελληνικά κρατικά ομόλογα αγοράστηκαν σε μεγάλο βαθμό κατά τα έτη 2009-2010, περίοδος κατά την οποία η Ελλάδα είναι ήδη σε βαθιά οικονομική ύφεση. Η επέκταση επίσης των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα είναι δυσανάλογη σε σχέση με τις συνολικές τους δραστηριότητες. Ποσοστό 50% των δανείων της Λαϊκής Τράπεζας και 33% περίπου της Τράπεζας Κύπρου είχαν διατεθεί στην Ελλάδα. Στην περίπτωση της Λαϊκής μάλιστα τράπεζας, εκτός από τα επισφαλή δάνεια αγόρασε και ελληνικές τράπεζες επίσης με επισφαλή δάνεια. Το κούρεμα των Ελληνικών ομολόγων επέφερε την κατάρρευση των μετοχών των δύο μεγαλύτερων κυπριακών τραπεζών και κατέστησε την ανακεφαλαιοποίησή τους ανέφικτη. Η απόφαση για το κούρεμα πάρθηκε με τη συναίνεση της Κυπριακής Δημοκρατίας, χωρίς να τεθεί οποιαδήποτε προϋπόθεση ώστε να προστατευτούν οι υπερεκτεθειμένες σε αυτά τράπεζες.¹³

Χρειάζεται λοιπόν αυστηρότερη εποπτεία από τις αρμόδιες αρχές και πολύ συντηρητικότερη διαχείριση από τις διοικήσεις των τραπεζών.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε και τα δάνεια που δόθηκαν χωρίς εξασφαλίσεις. Αυτό επίσης οφείλεται στην ελλιπή εποπτεία καθώς το σύστημα δεν ήταν σε θέση να χειριστεί τη μεγάλη ροή ξένων καταθέσεων που μεταβλήθηκαν σε μη επαρκώς εξασφαλισμένα δάνεια χρηματοδοτώντας και μη παραγωγικά έργα.

Σύμφωνα με τον πρώην Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου τον Μάρτιο του 2014 αίτια της τραπεζικής κρίσης αποτελούν τα εξής:

«Την τελευταία δεκαετία η κυπριακή οικονομία αναπτύχθηκε βάσει ενός επιχειρηματικού μοντέλου στο οποίο υπέρμετρη βαρύτητα είχε ο χρηματοπιστωτικός τομέας, με τις εγχώριες τράπεζες να κατέχουν δεσπόζουσα θέση. Η χώρα, στην προσπάθεια της να καταστεί κορυφαίος πάροχος διεθνών τραπεζικών υπηρεσιών, κατάφερε να προσελκύσει σημαντικές εισροές ξένων καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα. Σε αυτό συνέβαλαν, μεταξύ άλλων, τα υψηλά επιτόκια καταθέσεων, τα οποία ήταν κατά μέσο όρο σαφώς υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα επιτόκια στην υπόλοιπη ζώνη του ευρώ. Κατά συνέπεια, υπήρξε δραματική επέκταση των ισολογισμών των τραπεζών, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.¹⁴

13 <http://foreignaffairs.gr/articles/69205/xristina-ioannoy-kai-axilleas-aimilianidis/pos-kai-giati-i-kypros-bythistike-stin-krisi?page=show>

14 http://www.centralbank.gov.cy/media/pdf_gr/Governor_s_Speech_29.3.2014_v.3.pdf

Συγκεκριμένα, ο συνολικός τραπεζικός τομέας¹ και οι εγχώριες τράπεζες² από 388%³ και 286% του ΑΕΠ, αντίστοιχα, στο τέλος του 2004 έφθασαν στο σημείο να αντιπροσωπεύουν μέχρι και 953% και 601% του μεγέθους της κυπριακής οικονομίας, αντίστοιχα, τον Ιούνιο του 2010.

Η πιο πάνω εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση μεγάλων ανισορροπιών και ευπαθειών στον τραπεζικό τομέα. Καταρχήν, η ραγδαία εγχώρια πιστωτική επέκταση, η οποία διευκολύνθηκε από τις σημαντικές εισροές ξένων καταθέσεων καθώς και τις ασύνετες πρακτικές δανεισμού εκ μέρους των τραπεζών λόγω ανεπαρκών πλαισίων διαχείρισης κινδύνων και εταιρικής διακυβέρνησης, τροφοδότησε μια άνθηση του τομέα της ακίνητης περιουσίας. Όταν εμφανίστηκαν σοβαρά προβλήματα στον εν λόγω κλάδο της οικονομίας, η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών επιδεινώθηκε δραματικά.

Επίσης, η επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης των τραπεζικών δανείων είχε ως αποτέλεσμα τη διαρκή μεγέθυνση του χρέους των εγχώριων νοικοκυριών και μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων, γεγονός που καθιστούσε τους δύο τομείς ευάλωτους σε ενδεχόμενους κλυδωνισμούς. Ταυτόχρονα, η πολιτική αυξημένων επιτοκίων δανεισμού από τις τράπεζες λόγω των προσφερόμενων υψηλών καταθετικών επιτοκίων, υπήρξε ακόμη ένας επιβαρυντικός παράγοντας για τη χρηματοοικονομική θέση των νοικοκυριών και επιχειρήσεων, μειώνοντας τη δυνατότητα εξυπηρέτησης των δανειακών υποχρεώσεών τους.

Παράλληλα, υπήρξε σημαντική επέκταση των κυπριακών τραπεζών στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στην Ελλάδα με αισθητή αύξηση των χρηματοδοτικών ανοιγμάτων στον ιδιωτικό τομέα, η οποία συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια της περιόδου παρατεταμένης ύφεσης της οικονομίας. Η επιδείνωση των μακροοικονομικών συνθηκών στην Ελλάδα, όμως, οδήγησε σε ραγδαία άνοδο των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων.

Επιπλέον, οι κυπριακές τράπεζες υπέστησαν πολύ μεγάλες απώλειες από την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους και τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSI). Αυτό είχε περαιτέρω σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην ευρωστία των ισολογισμών τους...»

Κεφάλαιο 7. Οι νέες διαδικασίες για τη χορήγηση πιστωτικών διευκολύνσεων από τις Τράπεζες

Νέα Οδηγία Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου

Η νέα Οδηγία της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου υποχρεώνει την τράπεζα να συλλέγει, άρα τον δανειολήπτη να προσκομίσει, επαρκείς πληροφορίες και έγγραφα, ούτως ώστε να είναι σε θέση να εκτιμήσει τον κίνδυνο που αναλαμβάνει και την ικανότητα του δανειολήπτη να αποπληρώσει το δάνειο. Η αξιολόγηση αιτημάτων χορήγησης δανείων θα πρέπει να βασίζεται πρωτίστως στα οικονομικά δεδομένα του πελάτη.¹⁵

Στην περίπτωση που ο δανειολήπτης εργοδοτείται στον ιδιωτικό ή στο δημόσιο τομέα οφείλει να προσκομίσει στη τράπεζα τα ακόλουθα έγγραφα/πληροφορίες:

1. Δήλωση υφιστάμενης απασχόλησης (μισθός, ημερομηνία έναρξης απασχόλησης, πιθανή διάρκεια απασχόλησης).
2. Εκκαθαριστικά μισθοδοσίας των τριών τελευταίων μηνών.
3. Παραστατικό τραπεζικού λογαριασμού των τελευταίων έξι μηνών.
4. Δήλωση Φόρου Εισοδήματος των δυο τελευταίων ετών.
5. Τελευταία ετήσια κατάσταση εισφορών κοινωνικών ασφαλίσεων.
6. Δικαιολογητικά για οποιαδήποτε άλλα εισοδήματα (διατροφή, τόκοι, επιδόματα).

Στην περίπτωση που ο δανειολήπτης είναι αυτοεργοδοτούμενος ή ελεύθερος επαγγελματίας οφείλει να προσκομίσει στην τράπεζα τα ακόλουθα έγγραφα/πληροφορίες:

1. Βεβαίωση εισοδήματος από Λογιστή.
2. Ιστορικό εισοδήματος.
3. Απόδειξη πληρωμής φόρου εισοδήματος.
4. Δήλωση κοινωνικών ασφαλίσεων των δυο τελευταίων ετών.
5. Δήλωση Φόρου Εισοδήματος των δυο τελευταίων ετών.
6. Δυο τελευταία διαθέσιμα εκκαθαριστικά φόρου εισοδήματος.
7. Έντυπο δήλωσης ΦΠΑ.
8. Δικαιολογητικά για οποιαδήποτε άλλα εισοδήματα (διατροφή, τόκοι, επιδόματα).

¹⁵ <http://www.acb.com.cy/cgi-bin/hweb?-A=3601,printer.html&-V=cba>

Στην περίπτωση που ο δανειολήπτης είναι νομικό πρόσωπο οφείλει να προσκομίσει στην τράπεζα τα ακόλουθα έγγραφα/πληροφορίες:

1. Ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις τριών τελευταίων ετών.
2. Διευθυντικούς λογαριασμούς από την ημερομηνία των τελευταίων οικονομικών καταστάσεων.
3. Δήλωση Φόρου Εισοδήματος των τριών τελευταίων ετών.
4. Εκκαθαριστικά φόρου εισοδήματος των τριών τελευταίων ετών.
5. Δήλωση ΦΠΑ από την ημερομηνία του τελευταίου ισολογισμού .
6. Προϋπολογισμός ταμειακών ροών για τα επόμενα δυο χρόνια.
7. Προβλεπόμενα έσοδα που θα προκύψουν από τη χρήση του αιτούμενου δανείου.

Πέραν των πιο πάνω εγγράφων/πληροφοριών, η τράπεζα για σκοπούς αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη οφείλει να συλλέγει τα ακόλουθα:

1. Κατάσταση ιδιοκτησίας ακίνητης περιουσίας από το Κτηματολόγιο.
2. Βεβαιώσεις από άλλες τράπεζες για καταθέσεις του δανειολήπτη.
3. Βεβαιώσεις από άλλες τράπεζες για υφιστάμενες πιστωτικές διευκολύνσεις (αρχικό ποσό/όριο, υπόλοιπο, διάρκεια, ημερομηνία λήξης, επιτόκιο, ποσό δόσης, συχνότητα δόσεων, ποσό καθυστερημένων οφειλών, ημέρες σε καθυστέρηση).
4. Πιστοποιητικά/Βεβαιώσεις άλλων περιουσιακών στοιχείων (μετοχές).

Θεωρώ σημαντικό να αναφέρω ότι στην περίπτωση των Φυσικών Προσώπων, η τράπεζα κατά την αξιολόγηση της ικανότητας αποπληρωμής οφείλει να εξετάσει και να καθορίσει με ευκρίνεια το «ποσό εξυπηρέτησης δανεισμού», το οποίο περιλαμβάνει το ποσό της δόσης του δανείου που θα χορηγηθεί πλέον τις δόσεις των υπόλοιπων υφιστάμενων πιστωτικών διευκολύνσεων του δανειολήπτη με άλλα πιστωτικά ιδρύματα. Το «ποσό εξυπηρέτησης δανεισμού» περιορίζεται:

- (α) στο 35% του συνολικού μηνιαίου εισοδήματος του δανειολήπτη, είτε
- (β) στη διαφορά μεταξύ του «Συνολικού Μηνιαίου Εισοδήματος» και των «Συνολικών Μηνιαίων Δαπανών», ανάλογα με το πιο είναι το χαμηλότερο.

Από τα πιο πάνω συμπεραίνεται ότι από τώρα και στο εξής η οποιαδήποτε χορήγηση νέας πιστωτικής διευκόλυνσης θα τυγχάνει λεπτομερούς ανάλυσης και προσεκτικής αξιολόγησης. Η τράπεζα υποχρεούται να εξετάσει και να καθορίσει με συγκεκριμένο τρόπο την ικανότητα αποπληρωμής του δανειολήπτη, να λάβει υπόψη τα τεκμηριωμένα εισοδήματα/ταμειακές ροές και τις συνολικές υποχρεώσεις και τέλος να δικαιολογήσει την βιωσιμότητα ή όχι του σκοπού δανεισμού. Συνεπώς, η όποια βραχυπρόθεσμη/μεσοπρόθεσμη πιστωτική επέκταση είναι συνυφασμένη με την

βελτίωση των οικονομικών συνθηκών, τις προοπτικές ανάπτυξης, την σταδιακή απομόχλευση των νοικοκυριών/επιχειρήσεων και την ενίσχυση της ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Κώδικας συμπεριφοράς για το χειρισμό δανειοληπτών που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες

Το 2013, Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου εκδίδει τον Κώδικα Συμπεριφοράς για τον Χειρισμό Δανειοληπτών που αντιμετωπίζουν Οικονομικές Δυσκολίες και ο οποίος αποτελεί μέρος της Οδηγίας για τη Διαχείριση Καθυστερήσεων του 2013.

Σκοπός του κώδικα, εκτός βέβαια από τη διατήρηση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων και συνεπώς της οικονομίας όπως και η διατήρηση της περιουσίας των δανειοληπτών, είναι τα πιστωτικά ιδρύματα να αποκτήσουν υγιή χαρτοφυλάκια και οι πιστωτικές διευκολύνσεις από τους δανειολήπτες να καταστούν εξυπηρετούμενες.

Οι κύριοι στόχοι του Κώδικα είναι οι εξής:

Να καθοδηγήσει την επικοινωνία και τη συναλλαγή μεταξύ των τραπεζών και των δανειοληπτών προς την επίτευξη αμοιβαίας κατανόησης και συνεργασίας,

Να ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ τους ώστε να καταστεί αποτελεσματική η διαχείριση των καθυστερήσεων,

Να καθορίσει τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες των πιστωτικών ιδρυμάτων κατά τη διαχείριση καθυστερήσεων και τη διαδικασία αναδιάρθρωσεως,

Να διασφαλίσει ότι τα πιστωτικά ιδρύματα παρέχουν επαρκή ενημέρωση και πλήρη επεξήγηση στους δανειολήπτες σε σχέση με τα δικαιώματά και τις υποχρεώσεις τους αναφορικά με τις καθυστερήσεις και την αναδιάρθρωση και

Να διευκολύνει τη διαδικασία επίλυσης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι δανειολήπτες στην εκπλήρωση των συμβατικών τους οικονομικών υποχρεώσεων μέσω της εφαρμογής ικανοποιητικών και βιώσιμων λύσεων αναδιάρθρωσης όπου αυτό είναι εφικτό.

Κεντρικό Αρχείο Δανειοληπτών Άρτεμις

Το κεντρικό αρχείο Δανειοληπτών (Άρτεμις) είναι Γραφείο Πίστης (Credit Bureau) που ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 2008. Ασχολείται με τη συγκέντρωση και διάθεση πληροφοριών οικονομικής συμπεριφοράς επιχειρήσεων και ιδιωτών εκ μέρους των Τραπεζών.¹⁶

¹⁶ https://www.artemis.com.cy/company_gr.aspx

Προς όφελος του Τραπεζικού Συστήματος και των συναλλασσομένων, η ίδρυση του Άρτεμις αποσκοπεί στα ακόλουθα:

- Στη στήριξη δραστηριοτήτων οι οποίες είναι σχετικές με την προαγωγή, τον εκσυγχρονισμό και την εξέλιξη του Τραπεζικού Συστήματος
- Στην προστασία της εμπορικής πίστης
- Στον περιορισμό του πιστωτικού κινδύνου
- Στην εξυγίανση των οικονομικών συναλλαγών και,
- Στην ομαλή λειτουργία της οικονομίας

Το Άρτεμις ανέλαβε την ανάπτυξη και διαχείριση ενός Αρχείου Δεδομένων Οικονομικής Συμπεριφοράς (Αρχείο) για την επίτευξη των πιο πάνω στόχων.

Αρχές Λειτουργίας:

- Απόλυτη διαφάνεια των κανόνων λειτουργίας του αρχείου της και χωρίς παρέκκλιση εφαρμογή τους.
- Εξασφάλιση του αδιάβλητου του αρχείου, η πρόσβαση στο οποίο ελέγχεται με μηχανισμούς ασφαλείας.
- Σεβασμός και προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου και στην παροχή προς τους πολίτες κάθε δυνατής πληροφορίας σχετικά με Δεδομένα που το αφορούν.
- Εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας και των Οδηγιών της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου
- Εφαρμογή των σχετικών αποφάσεων του Επιτρόπου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και των προνοιών στον "περί Επεξεργασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Προστασία του Ατόμου) Νόμο του 2001", ως αυτός εκάστοτε τροποποιείται ή αντικαθίσταται.
- Ο ρόλος των Δεδομένων του Αρχείου είναι επικουρικός, αφού το Άρτεμις δεν προβαίνει σε εκτίμηση, κρίση ή άλλη αξιολόγηση των Δεδομένων αυτών. Η αξιολόγηση γίνεται αποκλειστικά από τον αποδέκτη τους.

Το Άρτεμις είναι μέλος στο «Association of Consumer Credit Information Suppliers (ACCIS)». Ο σύνδεσμος αυτός έχει την έδρα του στις Βρυξέλλες και αναγνωρίζεται ως το αντιπροσωπευτικό σώμα των Γραφείων Πίστης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η λειτουργία του Άρτεμις καλύπτει επίσης την απαίτηση της Τρόικας προς την Κυπριακή Δημοκρατία για δημιουργία Αρχείου Δανειοληπτών που να καλύπτει το σύνολο των δανειζομένων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με σχετική πρόνοια στο Μνημόνιο Συναντίληψης με την Τρόικα, η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου είχε την ευθύνη δημιουργίας Αρχείου Δανειοληπτών των Τραπεζών και των Συνεργατικών Πιστωτικών Ιδρυμάτων. Αποφασίστηκε όπως αυτή η πρόνοια ικανοποιηθεί με τη χρήση υφιστάμενων υποδομών, δηλαδή του Άρτεμις, η οποία καλύπτει τα Τραπεζικά Ιδρύματα, και

τον Αίαντα ο οποίος καλύπτει τα Συνεργατικά Πιστωτικά Ιδρύματα (ΣΠΙ) και τον Οργανισμό Χρηματοδοτήσεως Στέγης.

Το Αρχείο Δανειοληπτών περιλαμβάνει δεδομένα δανειοληπτών όλων των Αδειοδοτημένων Πιστωτικών Ιδρυμάτων του Περί Εργασιών Πιστωτικών Ιδρυμάτων Νόμου (Ν.66(Ι)/97) και τα Πιστωτικά Ιδρύματα που λειτουργούν στην Κυπριακή Δημοκρατία, δυνάμει του άρθρου 10Α του, ώστε τα ιδρύματα αυτά να μπορούν να ελέγχουν μέσω του μητρώου το αξιόχρεο των πελατών και δυνητικών πελατών τους, με απώτερο σκοπό την αποτελεσματικότερη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου και άλλων συναφών κινδύνων. Το Κεντρικό Αρχείο Δανειοληπτών άρχισε τη λειτουργία στις 30 Σεπτεμβρίου 2014.

Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, με οδηγία προς τα αδειοδοτημένα πιστωτικά Ιδρύματα, απαίτησε τη δημιουργία του Άρτεμις. Η δημιουργία του αρχείου έχει σκοπό από τη μία τη μείωση του πιστωτικού κινδύνου στον τραπεζικό τομέα με την συγκέντρωση αυξημένων στοιχείων που βοηθούν στον έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας των υφισταμένων και νέων δανειοληπτών και από την άλλη την εξυγίανση των τραπεζικών συναλλαγών.

Η φύλαξη και ο χειρισμός των δεδομένων που θα παρέχονται θα διεκπεραιώνεται από μηχανισμούς ανταλλαγής δεδομένων. Τα Άρτεμις και Αίαντας (βλ. πιο πάνω) διασυνδέονται ηλεκτρονικά με στόχο το κεντρικό αρχείο δανειοληπτών να καλύπτει όλο το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας.

Η συμμετοχή όλων των πιστωτικών ιδρυμάτων στο αρχείο καθίσταται υποχρεωτική.

Το κεντρικό αρχείο δανειοληπτών, περιέχει δεδομένα για πρωτοφειλέτες, εγγυητές και παρόχους εξασφαλίσεων τα οποία παρέχονται στις τράπεζες (με έκθεση που αποστέλλεται στα ιδρύματα) και τα οποία αποτελούνται από πιστωτικές διευκολύνσεις, χορηγήσεις όπως δάνεια, παρατραβήγματα σε τρεχούμενους λογαριασμούς, πιστωτικές κάρτες, τραπεζικές εγγυήσεις και ενέγγυες πιστώσεις.

Οι πληροφορίες που παρέχονται από το αρχείο είναι οι εξής:

Θετικά δεδομένα. Στοιχεία και πληροφορίες μέσα από τις οποίες φαίνεται η συνεπής συμπεριφορά του οφειλέτη έναντι των υποχρεώσεών του στην τράπεζα. Αποτελούνται από εξυπηρετούμενες χορηγήσεις και χορηγήσεις που έχουν κλείσει θετικά. Περιλαμβάνουν:

- Δάνεια
- Τρεχούμενους λογαριασμούς με όριο
- Πιστωτικές κάρτες
- Ενοικιαγορές

- Τραπεζικές Εγγυήσεις
- Ενέγγυες Πιστώσεις

Οι χορηγήσεις που έχουν κλείσει θετικά παραμένουν στο Άρτεμις για περίοδο πέντε ετών μετά την εξόφλησή τους.

Αρνητικά δεδομένα. Στοιχεία και πληροφορίες που αποδεικνύουν την αθέτηση ή καθυστέρηση στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων του πρωτοφειλέτη, εγγυητή, παρόχου εξασφάλισης προς το πιστωτικό ίδρυμα και αφορούν:

- Δάνεια
- Τρεχούμενους λογαριασμούς με όριο
- Τρεχούμενους λογαριασμούς χωρίς όριο με χρεωστικό υπόλοιπο μεγαλύτερο των δέκα ευρώ
- Πιστωτικές κάρτες
- Προπληρωμένες κάρτες με χρεωστικό υπόλοιπο μεγαλύτερο των δέκα ευρώ
- Ενοικιαγορές
- Τραπεζικές Εγγυήσεις
- Ενέγγυες Πιστώσεις
- Τερματισμένους εν ενεργεία λογαριασμούς
- Τερματισμένους τακτοποιημένους λογαριασμούς

Δεδομένα που αφορούν σε δικαστικές αγωγές και δικαστικές αποφάσεις. Στα αρνητικά τραπεζικά δεδομένα εμπίπτουν και οι δικαστικές αγωγές και αποφάσεις. Συγκεκριμένα καταχωρούνται:

Οι δικαστικές αγωγές που καταχωρούνται από τις τράπεζες κατά των πρωτοφειλετών και εγγυητών για λόγους αθέτησης ή καθυστέρησης υποχρέωσης του οφειλέτη σε σχέση με πιστωτική διευκόλυνση που έλαβε από την τράπεζα. Οι δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται από το δικαστήριο με βάση την αγωγή που κατέθεσε η τράπεζα εναντίον του δανειολήπτη και των εγγυητών και των τυχόν παρόχων εξασφάλισης της χορήγησης.

Δεδομένα για εξασφαλίσεις και οικονομικές καταστάσεις. Στο μέλλον υπάρχει πρόνοια να περιλαμβάνονται στα τραπεζικά δεδομένα πληροφορίες σχετικά με τις εξασφαλίσεις και τις οικονομικές καταστάσεις εταιρειών. Αυτά θα ενσωματωθούν σε μεταγενέστερο στάδιο.

Πρόσβαση στο αρχείο δανειοληπτών και δυνατότητα επεξεργασίας όλων των πληροφορικών έχει μόνο η Κεντρική Τράπεζα Κύπρου. Η πρόσβαση από τα πιστωτικά ιδρύματα θα γίνεται από εξουσιοδοτημένες ομάδες χρηστών μέσω του μηχανισμού ανταλλαγής δεδομένων.

Μηνιαία ενημέρωση του κεντρικού αρχείου δανειοληπτών μέσω του μηχανισμού ανταλλαγής δεδομένων γίνεται επί μηνιαίας βάσης μέσω ηλεκτρονικών αρχείων που ετοιμάζει η κάθε τράπεζα και αποστέλλει στο μηχανισμό σύμφωνα με τις προδιαγραφές που έχουν συμφωνηθεί έτσι ώστε να συνάδουν με την οδηγία της Κεντρικής Τράπεζας.

Τα αρχεία που αφορούν τα νέα δεδομένα εξάγονται αυτόματα από σχετικό σύστημα της τράπεζας.

Άλλες πληροφορίες που παρέχονται από το Άρτεμις είναι οι εξής:

- Ο μηχανισμός ανταλλαγής δεδομένων-Άρτεμις ενημερώνεται με τους πελάτες που είναι καταχωρημένοι στο κεντρικό αρχείο πληροφοριών για ακάλυπτες επιταγές.
- Ο μηχανισμός έχει την ευθύνη για έλεγχο στο αρχείο αποβιωσάντων εάν αυτό ζητηθεί από χρήστη του Άρτεμις. Αν το συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο έχει αποβιώσει τότε θα ενημερωθεί ο χρήστης και δε θα δίνονται περαιτέρω πληροφορίες.

Κεφάλαιο 8. Μεταβολές στον τρόπο διαχείρισης χορηγήσεων σε Κυπριακή Τράπεζα

Μέθοδος έρευνας

Σε προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε τον τρόπο μέτρησης του κινδύνου σε συγκεκριμένη κυπριακή τράπεζα. Πιο κάτω θα δούμε την εφαρμογή των επιταγών της Κεντρικής Τράπεζας σχετικά με το Άρτεμις και την εναρμόνιση με το και το νέο θεσμικό πλαίσιο και το νέο κώδικα συμπεριφοράς. Τα ευρήματα αυτά αποκτήθηκαν από τις εγκυκλίους και εγχειρίδια που εξέδωσε η τράπεζα και από συνεντεύξεις σε εργαζομένους στα διάφορα σχετικά τμήματα του οργανισμού.

Χρήση του Άρτεμις

Σε κάθε νέο αίτημα χρηματοδότησης και σε κάθε αναδιάρθρωση υφισταμένων δανειοδοτήσεων, ο υπεύθυνος χρήστης αιτείται της κατάστασης δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς από το «Άρτεμις».

Τα στοιχεία της έκθεσης αυτής θα καταχωρηθούν στο αίτημα νέας χορήγησης ή αναδιάρθρωσης. Η ανάλογη έγκριση ή απόρριψη του αιτήματος πρέπει να λάβει υπόψη και τα δεδομένα αυτά.

Η κατάσταση αυτή περιλαμβάνει συνοπτικά τα εξής:

- Χρηματοδοτούμενες εξυπηρετούμενες χορηγήσεις
- Χρηματοδοτούμενες μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις
- Μη Χρηματοδοτούμενες χορηγήσεις
- Τερματισμένοι λογαριασμοί
- Αγωγές
- Στη διαδικασία διαιτησίας
- Δικαστικές αποφάσεις
- Εκτέλεση διαιτητικής απόφασης
- Κεντρικό αρχείο πληροφοριών (με την ημερομηνία τελευταίας ενημέρωσης)
- Αρχείο Πτωχευσάντων

Παρουσιάζονται στη συνέχεια, εν συντομία, τα δημογραφικά στοιχεία του αιτητή.

Μετά έχουμε την αναλυτική παρουσίαση των πιο πάνω δεδομένων. Αρχικά βλέπουμε την εικόνα του αιτητή στην τράπεζα όπου έχει κατατεθεί το αίτημα και από την οποία έχει κατά συνέπεια ζητηθεί η έκθεση και στη συνέχεια την εικόνα του στα υπόλοιπα συνδεδεμένα με το αρχείο Πιστωτικά Ιδρύματα. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι βλέπουμε όλες τις χορηγήσεις στις οποίες ο πελάτης είναι είτε πρωτοφειλέτης, είτε εγγυητής, είτε πάροχος εξασφαλίσεων.

Εκτός από τον αιτητή, η έκθεση δίνει και όλα τα δεδομένα (που αναφέρονται πιο πάνω) για τα πρόσωπα (φυσικά και νομικά) τα οποία δήλωσε ο πελάτης ως συνδεδεμένους του.

Εναρμόνιση με το Νέο Κώδικα Συμπεριφοράς

Σε συγκεκριμένη κυπριακή τράπεζα, με την έκδοση της νέας οδηγίας πραγματοποιήθηκαν τα εξής:

- Η νέα οδηγία και ενημερωτικά έντυπα καταχωρήθηκαν στην ιστοσελίδα της τράπεζας. Τα ενημερωτικά έντυπα είναι τα εξής: Ενημέρωση δανειοληπτών σε σχέση με την εφαρμογή του κώδικα συμπεριφοράς για το χειρισμό δανειοληπτών που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, ενημερωτικό φυλλάδιο για δανειολήπτες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, δικαιώματα και υποχρεώσεις δανειοληπτών δικαιώματα και υποχρεώσεις εγγυητών και άλλων παρόχων εξασφαλίσεων. Τα δύο τελευταία λαμβάνονται από τους δανειολήπτες ή εγγυητές ή/και παρόχους εξασφαλίσεων και υπογράφεται η αναγνώριση παραλαβής τους από τους ίδιους.
- Συστάθηκε επιτροπή επίλυσης διαφορών για την αμερόληπτη διαχείριση οποιονδήποτε ενστάσεων, παραπόνων, καταγγελιών υποβάλλονται από τους δανειολήπτες σε σχέση με αποφάσεις της τράπεζας σχετικά με την αναδιάρθρωση των χορηγήσεων
- Δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της τράπεζας η διαδικασία επικοινωνίας με την επιτροπή συμπεριλαμβανομένου και του τρόπου υποβολής της ένστασης/παραπόνου/καταγγελίας, καθώς και το σχετικό έντυπο με το οποίο αυτά υποβάλλονται.
- Εφαρμόστηκε αμέσως ο κώδικας συμπεριφοράς και ιδιαίτερα η ενότητα που αφορά στην επικοινωνία με τον δανειολήπτη. Δημιουργήθηκαν επιστολές επικοινωνίας με τον πελάτη με βάση τις πρόνοιες του κώδικα (επιστολή που αποστέλλεται για καθυστέρηση 31 μέρες, επιστολή που αποστέλλεται μέσα σε ένα μήνα από την πρώτη, επιστολή που αποστέλλεται μόλις οι καθυστερήσεις ξεπεράσουν τις 60 μέρες, τις 90, τις 110, τις 120 μέρες όπου και απαιτείται άμεση αποπληρωμή ολόκληρου του οφειλομένου ποσού και τέλος επιστολή αποστέλλεται όταν τερματιστεί η λειτουργία του λογαριασμού). Αντίγραφα των επιστολών κοινοποιούνται και στους εγγυητές και στους παρόχους εξασφάλισης. Επικοινωνία γίνεται (και αυτό καταγράφεται σε σχετικό αρχείο) και τηλεφωνικά ή μέσω φαξ και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.
- Δημιουργήθηκε ειδικό έντυπο «προσωπικών οικονομικών στοιχείων» το οποίο λαμβάνεται από την τράπεζα συμπληρωμένο και υπογεγραμμένο από όλα τα φυσικά πρόσωπα (δανειολήπτες, εγγυητές, παρόχους εξασφαλίσεων) σε όλες τις αναδιρθώσεις.

Όλα αυτά προς εναρμόνιση των διαδικασιών με τους στόχους του νέου κώδικα:

Επίτευξη αμοιβαίας κατανόησης και συνεργασίας τράπεζας και δανειολήπτη ώστε να διαχειρίζονται αποτελεσματικά οι καθυστερήσεις, καθορισμός υποχρεώσεων των τραπεζών κατά τη διαχείριση των καθυστερήσεων και των αναδιαρθρώσεων, διασφάλιση παροχής επαρκούς ενημέρωσης στους δανειολήπτες σχετικά με τις δικές του υποχρεώσεις και δικαιώματα και διευκόλυνση της διαδικασίας επίλυσης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι δανειολήπτες μέσω κατάλληλων αναδιαρθρώσεων. Επιτυγχάνονται λοιπόν και η ασφάλεια του δανειολήπτη και η δημιουργία πιο υγιούς χαρτοφυλακίου για τα πιστωτικά ιδρύματα.

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι μετά τα γεγονότα του 2013, εκτός από τη διαδικασία δανειοδοτήσεων και αναδιαρθρώσεων και τις αλλαγές στη διαχείριση των πελατών, και η ίδια η διαδικασία κατηγοριοποίησης της πιστοληπτικής ικανότητας των πελατών έχει αλλάξει ριζικά.

Για παράδειγμα, εταιρείες που δραστηριοποιούνται στους τομείς της αγοραπωλησίας γης, των κατασκευών κλ. θα κατηγοριοποιηθούν σε χαμηλότερη κλίμακα καθώς η τράπεζα αναλαμβάνει και το ρίσκο του τομέα. Αυτό θα ισχύσει ακόμα και αν η εταιρεία που αιτείται της χορήγησης (όπως και όλα τα εμπλεκόμενα συνδεδεμένα πρόσωπα) είναι κατά τα άλλα συνεπής σε όλες της τις υποχρεώσεις με όλα τα πιστωτικά ιδρύματα, οι εξασφαλίσεις που παρέχονται είναι ικανοποιητικές και το ποσό είναι μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων της σύμφωνα με τα οικονομικά δεδομένα που έχουν προσκομιστεί.

Συμπεράσματα

Μετά λοιπόν από το 2013 τα δεδομένα σχετικά με τις δανειοδοτήσεις, τη μέτρηση του κινδύνου και τη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου από τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν αλλάξει άρδην. Διαπιστώνουμε ότι έχουν γίνει πολλά για τη διόρθωση του προβλήματος και για την πρόληψη ανάλογων γεγονότων από τους διεθνείς οργανισμούς, από την Ευρωπαϊκή ένωση αλλά και ακόμα και σε επίπεδο χωρών, και εντός των ιδίων των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η αλλαγή αυτή αντικατοπτρίζεται στις τράπεζες με αυστηρότερους κανονισμούς, απόλυτη εφαρμογή των νέων πλαισίων και αλλαγή των διαδικασιών τους. Ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου είναι καθοριστικής σημασίας. Είναι όμως απολύτως αναγκαίο οι εποπτικές αρχές να συνεχίσουν να παρέχουν καθοδήγηση και να εφαρμόζουν αυστηρότατους ελέγχους. Εξετάζοντας τα νέα δεδομένα σχετικά με την αξιολόγηση του κινδύνου, τα νέα εγχειρίδια ως προς το χειρισμό δανειοληπτών, την χρήση του Άρτεμις κλ. σε Κυπριακή τράπεζα, επισημαίνουμε την ευλαβική εφαρμογή των επιταγών της Κεντρικής Τράπεζας που είναι προσαρμοσμένες και στο νέο θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και των μέτρων του μνημονίου.

Τα τελευταία αποτελέσματα της Τράπεζας, δείχνουν ότι έχει συγκρατηθεί η αύξηση στα επισφαλή δάνεια. Αυτό μας δείχνει ότι τα μέτρα αποδίδουν.

Τα νέα αυτά μέτρα, εφαρμόζονται προς το παρόν λοιπόν με συνέπεια. Προσοχή πρέπει να δοθεί ώστε να μη χαλαρώσει ούτε η εφαρμογή τους, ούτε όμως και η εποπτεία από τα αρμόδια όργανα.

Εκτός όμως από την εφαρμογή αυστηρότερων ελέγχων και εγκαθιδρύσεων συγχρονισμένων κανονιστικών πλαισίων από τις αρμόδιες εποπτικές αρχές και από την απρόσκοπτη εφαρμογή των κανονισμών από τα πιστωτικά ιδρύματα, ανάγκη είναι να καλλιεργηθεί και η «πιστωτική κουλτούρα»:

- στους πολίτες, ώστε να πάψει ο υπερδανεισμός. Οι κοινωνίες μας ως καταναλωτικές, δε θα πάψουν την προώθηση των αγαθών. Είναι λοιπόν υποχρέωση του κάθε πολίτη να καταναλώνει μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων του, προγραμματίζοντας για το μέλλον
- στα πιστωτικά ιδρύματα. Πιστωτική κουλτούρα σε ένα πιστωτικό ίδρυμα δε σημαίνει επ' ουδενί αποκλειστικά την ελαχιστοποίηση των απωλειών της πίστωσης. Οι τράπεζες είναι κερδοσκοπικοί οργανισμοί και σκοπός είναι η βέλτιστη ποιότητα παροχής χορηγήσεων σε συνάρτηση όμως με τις προτεραιότητες της διοίκησης του ιδρύματος.

Για να ισχύει αυτό, πρέπει να υπάρχει βεβαίως ένα πολύ καλό σύστημα αποτίμησης του πιστωτικού κινδύνου και τα αποτελέσματα να λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση των χορηγήσεων. Πρέπει επίσης τυχόν παρεκκλίσεις από την κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή πιστωτική γραμμή του οργανισμού να είναι όσο το

δυνατό πιο σπάνιες. Η ανάπτυξη των χορηγήσεων πρέπει να γίνεται με σύνεση και μετά από πλήρη εξέταση των αιτημάτων δανειοδότησης. Η ποιότητα των χορηγήσεων είναι απαραίτητο να αποτελεί εταιρική προτεραιότητα και να υποστηρίζεται έμπρακτα από τη διοίκηση (εδώ πρέπει να αναφέρουμε περιπτώσεις «φίλων» των εκάστοτε μελών διοίκησης τραπεζών που επωφελήθηκαν με δανειοδοτήσεις χωρίς τις απαραίτητες εξασφαλίσεις κατά το πρόσφατο παρελθόν). Πρέπει τέλος το δίκτυο να υποστηρίζει το σύστημα αντικειμενικών αξιών του οργανισμού.

Τα Πιστωτικά Ιδρύματα πρέπει να αναπτύσσουν μακροχρόνιας προοπτικής πιστωτική κουλτούρα, να δημιουργούν σαφείς πολιτικές που να σκιαγραφούν την ανοχή στον κίνδυνο, να εφαρμόζουν αυστηρά τις εγκεκριμένες πρακτικές κινδύνου και να διαθέτουν δεσμευμένους πόρους για την υποστήριξη μιας υγιούς διαχείρισης κινδύνου.

Θα ήταν ωφέλιμο να μελετηθεί ξανά στο μέλλον το ζήτημα της εφαρμογής των νέων μέτρων και της απόδοσής τους (καθώς και το βαθμό στον οποίο απέδωσαν) στην Κύπρο ώστε να εξεταστεί κατά πόσο αυτά συνεχίζουν να αποδίδουν.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. **Κ. Συριόπουλος**, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου, ΕΑΠ, Πάτρα 2000
2. **Κ. Ζοπουνίδης, Χρ. Λεμονάκης**, Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου, Εκδόσεις Κλειδάριθμός, Αθήνα 2009
3. **Κ. Κοσμίδου, Κ. Ζοπουνίδης**, Συστήματα Διαχείρισης Τραπεζικών κινδύνων: Η περίπτωση του Asset Liability Management, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα 2003
4. **Π. Αλεξιάκης**, Τραπεζικό περιβάλλον, Εκδόσεις Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, Πάτρα 1999
5. **Χ. Γκόρτσος**, Τραπεζικό περιβάλλον, 2012
6. **Δ. Βασιλείου, Ν. Ηρειώτης**, Χρηματοοικονομική Διοίκηση Θεωρία & Πρακτική, Εκδόσεις Rosili, Αθήνα 2008
7. **Πανίκος Δημητριάδης**, Η τραπεζική κρίση στην Κύπρο, <http://www.centralbank.gov.cy>
8. **Μιχάλης Κρονίδης**, Οι νέες διαδικασίες για τη χορήγηση πιστωτικών διευκολύνσεων από τις Τράπεζες. <http://www.acb.com.cy>
9. **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα**, Γνώμη σχετικά με πρόταση κανονισμού για την τροποποίηση του κανονισμού του 2009 για τους οργανισμούς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας. <https://www.ecb.europa.eu>
10. **Κεντρική Τράπεζα Κύπρου**, Οδηγία προς τα αδειοδοτημένα πιστωτικά ιδρύματα για την πολιτική απομείωσης δανείων και τις διαδικασίες διενέργειας προβλέψεων. <http://www.centralbank.gov.cy>
11. **ICAP Group**, Υπηρεσίες Αξιολόγησης Πιστωτικού Κινδύνου. <http://www.icap.gr>
12. **Σαββάκης Σαββίδης**, 2015, «Ο υπερδανεισμός εμποδίζει την ανάκαμψη», <http://www.sigmalive.com/simerini>
13. **Χριστίνα Ιωάννου και Αχιλλέας Αιμιλιανίδης**, 2013, Πώς και γιατί η Κύπρος βυθίστηκε στην κρίση, <http://foreignaffairs.gr>
14. **Τράπεζα της Ελλάδος**, Κεφαλαιακή Επάρκεια (Βασιλεία II), <http://www.bankofgreece.gr>
15. <http://el.wikipedia.org/wiki>
16. <http://www.epistimonikomarketing.gr/oikoi-aksiologisis-kai-eumetablites-apofaseis/>
17. <https://www.artemis.com.cy>

Αγγλική

18. **Basel Committee on Banking Supervision**, A Brief History of the Basel Committee, 2013

19. **Moody's KMV**, "Internal rating platform and the Basel II IRB Approaches", March 2005
20. **Lionel Laurent**, Europe's answer to Moody's. <http://www.forbes.com>
21. **European Commission**, New rules on credit rating agencies (CRAs). <http://europa.eu/rapid/press-release>
22. <http://www.standardandpoors.com>
23. <http://www.fitchratings.com>
24. <http://www.moodys.com>
25. <http://www.bis.org>